

A KÖZGAZDÁSZ FÓRUM időszerű prioritásai

A KÖZGAZDÁSZ FÓRUM a jelenlegi számával az indulásától számítva (1998. január) elérte a 17. számot, és zárja a négyéves folyamatos megjelenését. Ez nem nagy szám, azonban ez alatt a négy év alatt, ha nem is hasonlíthatjuk a görög–római mitológia csodálatos „metamorfózisaihoz”, mégis számot kell adnunk arról, hogy az első számtól a mostaniig lépésről lépésre a négy oldalt kitevő kezdő HÍRLEVÉL-től a most megjelent 28 oldalas FÓRUM-ig az „átváltozás” nemcsak mennyiségi, és nem csekély.

Lapunk számról számra fokozatosan gazdagodott. Míg az első három számban (0–2. szám) csupán tagságunkat érintő közérdekű információkkal, belföldi és külföldi szakmai rendezvények bemutatásával foglalkoztunk, a harmadik számban már indítottuk az erdélyi vállalkozásfejlesztő szövetségek új rovatát. Eddig 14 szövetséget mutattunk be, s a rovat addig él, míg mind a 20 szövetséget sikerül bemutatnunk. A negyedik számtól kezdődően fokozatosan új témákkal és rovatokkal gazdagodott a lapunk, s jelentősen emelte tekintélyét az a tény, hogy ettől a számtól kezdődően szakmai véleményeknek is helyet adtunk. Türelmes munkával eljutottunk oda, hogy ma már lapunk kb. 80%-át szaktanulmányok foglalják el. Az évek során, mondhatni sorozatban, helyet kapott a lapban az erdélyi magyar nyelvű felsőfokú és középfokú közgazdász-képzés viszontagságai a XIX. és XX. században témája (összesen 13 írás örökíti meg szakképzésünk gyötrelmeit, kimulasztását s újraéledését). Úgyszintén helyet kapott a lapban a XIX. század olyan erdélyi személyiségeinek a bemutatása, mint Wesselényi Miklós, Bölöni Farkas Sándor, Brassai Sámu-

Emberi teljesség és fogyasztói társadalom – Egy székelyföldi és egy nyugat-dunántúli felmérés tapasztalatai

K O C S I S T A M Á S

Altern-csoport, Budapesti Közgazdaságtudományi és
Államigazgatási Egyetem, Környezetgazdaságtani és Technológiai Tanszék

A teljes embert meghatározó társas, kulturális, természeti és vallási gyökerek kutatása elvileg a világ bármely pontján lehetséges. Az összefüggések feltárása érdekében azonban ilyen kutatást leginkább ott érdemes végezni, ahol valószínűleg kellő mértékben fellelhető a vizsgálni kívánt jelenség, azaz ahol várhatóan még nem veszték el a teljességhez szükséges gyökerek, de a fogyasztói társadalom is kezdi már éreztetni hatását. A Kárpát-medencei magyar nyelvterület ilyen szempontból alkalmas terepnek látszik. Falvakban vizsgáltunk, ahol az emberi közösségek fennállása és a természettel alkotott szoros kapcsolat megléte inkább feltételezhető, mint a városokban.

A felmérést két, egymástól lehetőség szerint csak gazdasági szempontból különböző területen végeztük, hogy kimutathatóvá váljék a fogyasztói társadalom (a GDP-vel és a rendelkezésre álló anyagi javakkal mért gazdasági fejlettség) és a gyökerek közötti esetleges kapcsolat. A gazdasági fejlettség magyar nyelvterületen a földrajzi elhelyezkedéssel szoros kapcsolatban áll, azaz keletről nyugat felé haladva egyre fejlettebb a gazdaság, s az emberek egyre jobb anyagi körülmények között élnek. A kutatás két helyszínét tehát az ilyen szempontból lehető legnagyobb különbséget mutató területeken jelöltük ki, s választásunk a Székelyföldre (Kézdiszék, Kovászna megye) és a Nyugat-Dunántúlra (Őrség, Vas megye) esett.

Az erdélyi Kézdiszék és a dunántúli Őrség falvaiban végzett kutatásunk alapján megerősítést nyert ama várakozásunk, hogy a megkérdezett falusi válaszadók életében a teljességhez szükséges gyökerek épsége és a fogyasztói társadalomba ágyazottság között alapvetően fordított irányú a kapcsolat. A gazdasági szempontból viszonylag fejletlen, gyenge infrastruktúrával rendelkező, kevés anyagi jószággal bíró és alacsony szintű márkaismerettel rendelkező Kézdiszék meglehetősen távol áll attól, hogy fogyasztói társadalomnak nevezhessük, míg a gazdaságilag viszonylag fejlett, kiváló infrastruktúrával rendelkező, sok anyagi jószággal bíró és magas márkaismeretű Őrség falvainak közösségein egyre inkább felismerhetők a fogyasztói társadalom jegyei. Az emberi teljességhez szükséges gyökerek viszont Kézdiszéken erősebbek, mint az Őrségben.

A társas gyökeret vizsgálva a személyek közötti rendszeres kapcsolattartásban nem sikerült szignifikáns különbséget kimutatnunk a két régió között, a megkérdezettek független benyomásaink alapján azonban – az egyes falvak „emberközelségét” és segítőkészségét tekintve – egyértelműen kedvezőbb kép alakult ki Kézdiszékről. A családok integritását illetően szintén Kézdiszék előnyéről beszélhetünk: e térség falvaiban – a kutatás idején – egyáltalán nem volt „divatos” a válás, szemben az őrségi falvakkal, ahol számos szétilálódott család található (elvált, élettársi kapcsolatban élő, újraházasodott, öngyilkosság miatt özvegy stb. válaszadók). Ha a helyi kultúrával való kapcsolatra a népdalismeret, a természettel való kapcsolatra pedig az otthoni állattartás és földművelés elterjedtsége alapján következtetünk, akkor Kézdiszéken erősebbnek látszanak e gyökerek a fogyasztói társadalom jegyeit mutató Őrséghez képest. A vallási gyökér szintén a gazdaságilag viszonylag fejletlen régióban erősebb: Kézdiszéken mind az Istenben való hit, mind a templomba járás, mind az imádkozás gyakorisága, mind pedig a tízparancsolat ismerete alapján egyértelműen erősebb ez a gyökér. Ha a

el, Kőváry László, Széchenyi István, akik a koruk gazdasági gondolkodásában elől jártak, s maradandót alkottak. Innen született az ötlet *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából* című könyv megírására is, mivel a szerkesztő úgy gondolta, hogy ezek a nagy személyiségek, s még mások is, kimerítőbb ismertetésre érdemesek, és hogy egy ilyen könyv nagy úr pótlására adhat alkalmat. A további számokban számos tanulmány jelent meg, leginkább fiatalok tollából, s főleg a vidékfejlesztés kérdéskörében, valamint a fejlesztési gazdasági régiók helyzetelemzéséről és fejlődési kilátásairól. Érdeklődésre tartott számot az „Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban” rovatunk is, amelyekben folyamatosan ismertetjük a legidősebb rendelkezéseket, a friss törvények indexét és rövid tartalmát. Ezt a rovatunkat, az érdeklődésre való tekintettel és a gyakorló közgazdászok hasznára, folytatjuk. „Tízéves az RMKT” (2000. szept.) nyolcvan oldalasra bővített ünnepi számunk új fedőlappal ünnepelte társaságunk alakulásának tízéves évfordulóját, és helyet biztosított a „Mi is az RMKT?” véleményeknek, meg társaságunk tízéves tevékenységének összefoglalására.

A KÖZGAZDÁSZ FÓRUM célja az erdélyi magyar közgazdásztársadalom, a vállalkozói réteg, valamint a gazdasági kérdések iránt érdeklődők sajtóorgánuma lenni. Közlési teret biztosít a gazdasági jellegű tevékenységek, események, rendezvények gyors, tárgyilagos tájékoztatására, szakembereink szaktanulmányainak megjelentetésére, az európai integráció és regionális együttműködés eszméjének terjesztésére, a demokrácia és piacgazdaság elveivel szellemében.

Lapunk megjelenésének négyéves tapasztalata alapján a szerkesztőbizottság két alapvető változásra szánta el magát:

társadalmi együttélés évezredes normáit is szabályozó tízparancsolathoz való viszonyt tekintjük, akkor az őrségi falvak nagyobb jólétben élő lakosai inkább hajlamosak e normák megkérdőjelezésére, mint a kézdiszékiek. A válaszadók szülőföldhöz, lakóhelyhez való ragaszkodását (földrajzi mobilitását) tekintve az anyagilag szegényebb kézdiszékiek lényegesen erősebb kötődésről tettek tanúbizonyságot. Az őrségiekhez képest több, szülőföldjét semmi pénzért el nem hagyó személy található Kézdiszéken, s még egy ingyenesen lehetővé tett rövidebb utazás esetén is többen magyar nyelvtérületen maradnának itt, mint az Őrségben.

A két régió összehasonlításakor a materiális életcél megnevezők és a pénzért még az életükből is adni hajlandók (azaz az ördögi alkura hajlamosak) aránya között nincs jelentős különbség, csakúgy, mint az alkoholfogyasztás és a dohányzás átlagos mértéke között. Ha viszont a válaszadót képzeletben egy jelentős pénzösszeghez juttatjuk, akkor az anyagi szempontból szűkösen élő kézdiszékiek önzőbbnek mutatkoznak az őrségiekhez képest: az összegből többet költenének magukra, s kevesebbet osztanának szét a családon belül, illetve kevesebbet juttatnának belőle a kívülállóknak.

A teljes minta klaszterelemzéssel való több alcsoportra bontása további fontos összefüggések felismerését teszi lehetővé. Így például Kézdiszéken megtalálható egy főként idősekből álló csoport, amely a legerősebb gyökerekkel rendelkezik, és a fogyasztói társadalomtól a legtávolabb áll; egy vegyes korösszetételű, köztes állapotú csoport, amely a gyökereit már kezdi elveszíteni, de a fogyasztói társadalomba még nem integrálódott be; s egy főleg fiatalokból álló csoport, amelynek vágyai és gondolkodása (s nem a tényleges életmódja!) egyre inkább a fogyasztói társadalomban élőkéhez válik hasonlóvá. Kézdiszék nagyobb fokú önzése az Őrséghez képest elsősorban ez utóbbi csoportnak „köszönhető” (valamint a gyökereiket veszítőknek), e csoportban szakadtak el a vágyak a leginkább a realitásoktól (a ténylegesen lehetővé vált és a kívánt utazási távolságok különbségét tekintve), s ez a csoport „rontja le” Kézdiszék átlagát az ördögi alkuba bocsátkozás és a szülőföld elhagyására vonatkozó készség tekintetében is.

Az Őrségben szintén megtalálható egy idősebb, viszonylag több hagyományt őrző csoport, ez azonban csak a jólét őrségi társadalmán belül látszik erős gyökerűnek, s tagjai jobban hasonlítanak a kézdiszéki „gyökereit veszítőkhez”, mint a kézdiszéki erős gyökerekkel rendelkezőkhöz. Őrségi az a csoport is, amelyik nyugat-európai mércével tekintve alighanem kiváló osztályzatot kapna a fogyasztói társadalomnak megfelelő életmód és gondolkodás szempontjából (homo economicus – gazdasági ember). Ez a főleg fiatalokból álló csoport kiváló anyagi körülmények között él, rengeteg nyugati márkanévet ismer, minden további nélkül elhagyná a szülőföldjét, könnyen bocsátkozna ördögi alkuba, és a százmillió forintos ajándékpenzt meglehetősen önző módon használná fel.

Úgy látszik, hogy az anyagi jólétben élő őrségi társadalom kitermeli a szétzilálódott családi háttérrel élők különleges csoportjait is. E csoportok elsősorban a férfi–nő térszám arányán különülnek el egymástól, a családi válságba sodródott férfiak és nők sorsa és életfelfogása ugyanis teljesen eltérő. Azok a férfiak, akiknek már a családi háttere is szétzilálódott, a gyökértelessé vált lét legszomorúbb példáját nyújtják. Vallási és helyi gyökereik teljes mértékben megsemmisültek, materializmusuk kiemelkedően magas, az alkohol és a dohányzás rabjai, s naphosszat ülnek tétlenül a tévé előtt, amelyben kereskedelmi műsorokat néznek. Ehhez képest a sérült családi kötelekkel rendelkező nők az élet eme csapására többnyire más választ adnak: helyi gyökereik őrségi viszonylatban megerősödnek, vallási gyökereik kiemelkedően erőssé válnak, a saját haszon érdekében ördögi alkura nem hajlamosak, önzésük csökken, s

1. Tekintettel a megfelelő érdeklődésre az olvasók, valamint a közölni szándékozók részéről, a jövő évtől kezdődően áttérünk a két hónaponkénti megjelenésre, de nem mellékes az a tény sem, hogy így nagyobb közlési területet tudunk biztosítani gyakorló közgazdászaink, fiatalabb és tapasztaltabb kutatóink számára, azonban várjuk azoknak a szakmai írását is, akik hasznos, közérdekű gazdasági témákkal óhajtják és képesek gazdagítani szakirodalmunkat.

2. A 2002-es évtől kezdődően a lap terjesztésére megrendeléses rendszert vezetünk be könyvtárak, szakiskolák, egyetemek s azoknak a gazdasági szakembereknek a számára, akik rendszeres olvasói szeretnének lenni lapunknak, mégpedig féléves (60 000 lej) és éves (110 000 lej) előfizetéssel.

A lap különösebb alaki változáson nem megy át, azonban máris szeretnénk egy állandó rovattal gazdagítani. A jövő évi első számával kezdődően szakoktatási oldalt indítunk, azaz az oktatás fontosságát kiemelten kezelve, szeretnénk időszerű híreket szolgáltatni, mégpedig az erdélyi és magyarországi közgazdászképzéssel kapcsolatos híreket, felvételi hirdetések, doktori képzést, szakkollégiumok eseményeit, egyetemi pályázatokat stb. ismertetni. Új rovatok beiktatására is készek vagyunk, ha a lapunk iránti érdeklődők és előfizetők másra is igényt tartanak. Várjuk javaslataikat és a minőség javítását szolgáló bírálatokat.

Merjük hinni, hogy mint egyedüli romániai magyar szaklapot a közgazdász-társadalmunk és a gazdasági kérdések iránt érdeklődők igénylik, és képesek fenntartani. Mi ezért mindent megteszünk, s számítunk Önökre!

Somai József főszerkesztő

igen nagy mértékben fordulnak a kívülállók problémái felé, azaz a hirtelen kapott komoly pénzüsszeg jelentős részét karitatív célokra fordítanak. Az „őrségi önzetlen aszszonyok” e csoportjának köszönhető, hogy az őrségiek átlagosan adakozóbbnak bizonyultak a kézdiszékiekhez képest.

A Székelyföld–Őrség megkülönböztetéstől függetlenül a fontosabb jellemzők egymáshoz való viszonyát is megvizsgáltuk a teljes mintában. A sokdimenziós skálázás segítségével számos fontos összefüggés láthatóvá válik: így például az anyagi szegénység valóban alacsony márkaismerettel, széles körű otthoni állattartással (természeti gyökér) és a tízparancsolathoz való ragaszkodással párosul, míg a jólét növekedésével nő a márkaismeret, csökken az otthoni állattartás, és nő a tízparancsolattal szembeni szkepticizmus. Ha az anyagi jólétre utaló változók helyett további gyökerekkel kapcsolatos változókat vonunk a vizsgálatba, akkor kiderül, hogy a gyenge gyökerekre utaló változók tendenciaszerűen járnak együtt a fogyasztói társadalomba és az anyagi gondolkodásra utaló mutatókkal, azaz jellemző itt az alacsony népdalismeret, hiányzik az imádkozás és a szülőföldhöz való ragaszkodás, gyakran komolyan megkérdőjeleződik a tízparancsolat, erőteljes az önzés és a materialista életfelfogás, magas az ördögi alkura való hajlam, és magas fokú a nyugati márkanevek ismerete. Természetesen ugyanezen mutatók ellenkező előjellel csoportosulnak a fogyasztói társadalomtól távol állók, a viszonylag erős gyökerekkel rendelkezők esetében.

A kutatás eredményei alapján felmerül az az igény, hogy ne csak anyagi síkon értelmezzük az abszolút szegénység fogalmát, hanem az ember nem anyagi szükségleteinek kielégítettsége szempontjából is értelmezzük azt. Ebben a szemléletben a fogyasztói társadalom gyökértelen lakóközösségeit, beleértve az őrségi falvakat is, súlyosan deprivált körzetekké kellene nyilvánítani, s a probléma enyhítése érdekében sürgős cselekvésre lenne szükség. A székelyföldi emberek életmódja pedig még mai, bomlófélben lévő társadalmi helyzetükben is példa lehet a világ számára. Különösen figyelemreméltó lehetne az itteni világ, ha a székelyföldi emberek a kívülről érkező, a fogyasztói társadalom felé csábító üzenetektől kellő távolságot tudnának tartani, s ezzel valamivel önkéntesebbé válna az életmódjuk (jelenleg ez távolról sem mondható el), valamint ha a kétségtelenül hiányzó ökológiai tudatosságot oktatással erősítenék a régióban. Az anyagi szempontból egyszerű életmód ugyanis egyre kevésbé ízlés kérdése, ezt kívánja meg a világ súlyosbodó környezeti válságának megoldása is. (Lásd például az önkéntes egyszerűség mozgalmának egyesült államokbeli terjedését.)

Ettől függetlenül fontos, hogy amit önmagában erénynek és követendő példának tartunk, az nem a szegénység másokhoz képest értelmezett, azaz relatív válfaja, hanem a teljesség – ami úgy látszik, a túlzott anyagi gazdagság és kényelem körülményei között egyre nehezebben megélhető. A teljes ember számára, illetve a többségében ilyen személyekből álló társadalomban a pénznek, a piacnak és a gazdaságnak az anyagi szükségletek megfelelő szintű kielégítésére korlátozódik a szerepe, s az emberi lét nem anyagi síkjain az anyagi megfontolásoknak semmiféle szerepük sincs. A teljességet fenyegető egyik legveszélyesebb tendencia az, amikor a gyökértelenné váló ember életében és döntéseiben túlterjeszkedik a pénzelvű gondolkodás a maga természetes határain.

(A kézdiszéki felmérés 2000 áprilisában készült Kézdiszárzapatokon, Kézdiszentléleken és Kézdiorszfaluban, s 66 főt tartalmazott. Az őrségi felmérés 2000 júniusában készült Iváncon, Felsőmarácon és Csákánydoroszlón, s 66 főt tartalmazott. Az írás részlet a szerző Gyökereink – *Örömről és gazdagságról egy világméretű fogyasztói társadalomban* című PhD-értekezéséből.)

Románia Nyugat fejlesztési régiója – helyzetkép és kilátások –

BODÓ BARNÁ

BOGNÁR ZOLTÁN

Románia az EU-csatlakozás érdekében olyan politikai-közigazgatási lépésekre szánta el magát, amelyeket külső készítés hiányában még jó ideig aligha tűzött volna napirendre a politikai elit. Ilyen lépés volt az ország regionalizációja, amelyet a dán RANDOL intézet bevonásával elkészített tanulmány előzött meg (1995), s az így született Zöld Könyv lett az alapja a 151/1998-as törvény alapján létrehozott statisztikai-fejlesztési régiók kialakításának.

Ezen regionalizáció kapcsán elsőként az a kérdés fogalmazódik meg, miként viszonyulnak a törvény által létrehozott régiók az ország hagyományos, történelmi régióihoz. A válasz: semennyire. Egy történelmi, vagyis az élet által kialakított régió egy bizonyos térstruktúrát jelent, amikor gazdasági és társadalmi szempontból egy térség települései között olyan kapcsolatrendszerek alakulnak ki, amelyek okán az itt élők elfogadják és elismerik együvé tartozásukat. Ha a létező társadalmi-gazdasági erővonalak szempontjából vizsgáljuk a kialakított régiókat, arra a következtetésre jutunk, hogy léteznek olyan régiók, amelyek igen nehezen fognak, ha egyáltalán ez bekövetkezik, igazi régióként működni. Példaként említhető az Északnyugati régió, amelynek több gravitációs központja van, ezek mintegy széthúzzák a régiót, miközben az alulról történő fejlődés, a regionalizmus mindig egyetlen központot alakít ki. E régió két történelmi régió – Partium, Máramaros – és Erdély északnyugati részének egybeszabásával jött létre, miáltal Kolozsvár megszűnt Erdély gazdasági-társadalmi-kulturális központja lenni, de az új régió központja sem lehet, elsősorban amiatt, mert a történelem sodrásában kialakult térségi erővonalak Partium és Máramaros esetében nem Kolozsvárra vezettek. A Nyugati, ötös sorszámot viselő régió az előbbieknél jobb helyzetben van, ugyanis a történelmi régió annyira erősnek esett, hogy hozzá csatolták azt a Hunyad megyét, amely számára Temesvár inkább nem volt régióközpont, mint igen.

Különben a regionalizáció a „régiók Európájára” való felkészülés általános szempontján túl azt a célt szolgálta, hogy létezzenek Romániában is a nemzetközi statisztikai rendszer szerint NUTS 2 besorolású régiók – aminek elsősorban pénzügyi okai vannak. Az 1-től 5-ig tartó NUTS-szintek közül a legjelentősebb uniós támogatási forrást a NUTS 2 biztosítja: a regionális fejlesztési összegek kétharmadát erre a szintre irányítják. A NUTS 2-es szint a közép-kelet-európai országok közigazgatásában a rendszerváltás után nem létezett. Miközben Lengyelország az egyko-

ri vajdaságok visszaállításával oldotta meg a kérdést, Magyarországnak nem volt e témában mihez visszanyúlnia – hagyományos történelmi régióit elveszítette –, ami miatt statisztikai régiókat felülről lefelé irányított folyamat által hozott létre. Románia esete annyiban sajátos, hogy itt igenis vannak történelmi régiók, de a politikai szándék nem ezek revitalizációját tartotta fontosnak, ellenkezőleg: a létrehozott struktúrák egyetlen esetben sem hasonlítanak a valamikori előd(ök)re.

A kérdés iránt érdeklődők tudják, Románia mindaddig nem válhat EU-tagállammá, amíg gazdaságát nem sikerül megerősítenie és stabilizálnia, az egyes mutatók nem érik el a megkövetelt szintet. E két lényeges szempont érvényesítésére tett kísérletként értelmezhetjük a 151/1998-as regionális fejlesztési törvényt.

Nem kívánunk azzal foglalkozni, hogy a statisztikai-fejlesztési régiók számára a törvényben előírt működési keret miként viszonyul a létező megyék által birtokolt közigazgatási jogosítványokhoz, miként azt sem célunk taglalni, hogy a frissen kialakított statisztikai régiók saját intézményei mennyire (lehetnek) hatékonyak. Ami tény: Románia 42 megyéjét és a fővárost 8 olyan fejlesztési régióba rendezték, amelyek a lakosság és a terület nagysága szempontjából viszonylag kis eltéréseket mutatnak, tehát kiegyensúlyozottak.

„Romániában 8 régiót hoztak létre, ezek képezik a NUTS 2 szintet, a regionális fejlesztési politika alapszintjeit. A régiókat jórészt a központi politikai akarat hozta létre, a döntésben nem a részt vevő megyék közötti szerves kapcsolatok voltak a mérvadók. Lényeges, hogy méretük olyan nagyságrendű, amely a fejlesztés szempontjából »kritikus tömegűnek« tekinthető.”¹

Az így létrejött régiók (I. Északkelet, II. Délkelet, III. Dél, IV. Délnyugat, V. Nyugat, VI. Északnyugat, VII. Központi, VIII. Bukarest és környéke) több szempontból is eltérőek, a különbségek földrajzi, gazdasági, történelmi és nem utolsósorban kulturális okokra vezethetők vissza.

Ssz. Régió	Terület			Lakosság			Népsűrűség
	km ²	%	Sorrend	Ezer fő	%	Sorrend	Fő/km ²
Sorrend							
1. Északkelet	36 850	15,5	1	3786	16,8	1	102,7
2. Délkelet	36 762	15,0	2	2943	13,1	3	82,3
3. Dél	34 453	14,5	3	3496	15,5	2	101,5
4. Délnyugat	29 212	12,3	7	2421	10,7	6	82,8
5. Nyugat	32 034	13,4	6	2074	9,2	8	64,7
6. Északnyugat	34 159	14,3	4	2861	12,7	4	83,8
7. Közép	34 100	14,3	5	2660	11,8	5	78,0
8. Bukarest-Ilfov	1821	0,7	8	2405	10,2	7	1265,8
	239 391	100,0	-	22 646	100,0	-	94,6

¹Vincze Mária: *Régió- és vidékfejlesztés. Elmélet és gyakorlat.* Presa Universitară Clujană,

Mint a II. táblázatból kitűnik, a Humán Fejlődési Index (HDI) legmagasabb értékeit Bukarest után Nyugat és Közép régió adja, a legalacsonyabbakat Északkelet és Délkelet.

Régiók	GDP/fő,	Várható	Írástudók aránya	Iskolába	HDI
	PPC-1997	élettartam, 1997	felőtteknél, 1997	beiratkozottak	
	USD	év	%	%	
Északkelet	3 011	69,0	96,9	59,6	0,716
Délkelet	4 142	68,0	97,0	59,9	0,733
Dél	3 680	69,0	95,0	57,6	0,720
Délnyugat	3 875	69,1	95,6	61,8	0,741
Nyugat	4 556	68,1	97,8	65,1	0,741
Északnyugat	3 563	68,3	97,2	63,0	0,725
Közép	4 089	69,7	98,5	61,2	0,741
Bukarest	5 648	69,5	98,9	82,3	0,785
Románia	3 964	69,0	97,0	62,9	0,734

Forrás: Raportul național al dezvoltării umane. România, 1999.

Ha a HDI és a GDP alapján átlagot számolunk a három történeti régió szerinti bontásban, akkor észrevehetjük, hogy bár a sorrend Havasalföld (0,811/4401), Erdély (0,803/4069,3), Moldva (0,724/3576,5), Erdély esetében a legkisebb a szórás, míg Havasalföld esetében a legnagyobb. Fontos megjegyeznünk, hogy Havasalföld a főváros miatt kedvezményezett helyzetet élvez, HDI-je igen kis mértékben tér el Erdélyétől, a GDP esetében pedig azt mondhatjuk, hogy a Havasalföld és Erdély közti különbség jóval kisebb, mint az Erdély és Moldva közti különbség.

Az általunk a továbbiakban vizsgált Nyugat fejlesztési régió mind HDI-jét, mind GDP-jét tekintve közvetlenül Bukarest után következik. Ugyanakkor, ha terület és lakosság szempontjából vesszük szemügyre, kiderül, hogy Erdély legkisebb régiója (négy megyét: Arad megyét, Hunyad megyét, Krassó-Szörény megyét, Temes megyét foglalja magába).

A Nyugat fejlesztési régió terület szempontjából a hatodik, a lakosság szerint a legkisebb romániai régió. Az országban itt a legalacsonyabb a népsűrűség.

III. TÁBLÁZAT: TERÜLET, LAKOSSÁG, NÉPSŰRŰSÉG			
	Terület (km ²)	Lakosság (*1000 fő)	Népsűrűség (fő/km ²)
EU	3 191 000	374 566	117,41
Románia	239 391	22 646	94,59
Erdélyi régiók	100 293	7 595	75,72
Nyugat régió	32 034	2 074	64,74

*1997-es adatok forrása minden esetben, amikor azt külön nem jelezzük: Anuarul statistic al României, 1999.

1. A természeti-földrajzi környezet

Domborzat

Az V. fejlesztési régió domborzata nyugat–kelet irányban egyenletesen változik a nagy kiterjedésű síkságoktól a hegyvidék felé. Területén helyezkedik el Erdély délnyugati kapuja, mely az évszázadok során mind gazdasági, mind katonai szempontból stratégiai jelentőségűnek bizonyult. Délnyugaton Jugoszláviával, észak-nyugaton Magyarországgal határos. Míg Bukaresttől 550 km távolságra esik, addig Belgrádtól 170, Budapest 300 km választja el. Északon a VI., keleten a VII., délkeleten a IV. fejlesztési régió határolja. Fekvéséből adódóan fontos csomópont mind az árucserre, mind a közlekedés vonatkozásában. A vasúti, közúti csomópontok egybeesnek a régió legfontosabb kereskedelmi, adminisztratív és kulturális központjaival.

Területének 43,4%-át hegyvidék, 33%-át alföld, 12,1%-át fennsíkok és 11,5%-át dombok teszik ki. A mezőgazdaság szempontjából legfontosabb területek Temes és Arad megyében találhatóak. Temes megye területének 75%-a, Arad megyének 50%-a alföld. Az erdőgazdálkodásban kiemelt fontosságúak Hunyad, illetve Krassó-Szörény megye nagy kiterjedésű, összefüggő erdősegei.

A régió legmagasabb pontja a 2519 m magas Paring-csúcs (Hunyad megye).

Védett területek

A régió területén számos turisztikai vonzóerővel rendelkező terület található, melyeket meg kell védeni az emberromboló hatásától. 1996-tól Romániában törvényes és intézményi keretek között foglalkoznak környezetvédelemmel az illetékes hatóságok. A biológiai sokszínűség megőrzését szolgáló országos stratégia és akcióprogram értelmében dolgozták ki az egész országra kiterjedő Országos Területvédelmi Hálózat tervét, melybe beletartozik a Nyugat fejlesztési régió számos festői szépségű tája is. A IV. táblázatból látható, hogy a különálló természetvédelmi

IV. TÁBLÁZAT: KÜLÖNÁLLÓ TERMÉSZETVÉDELMI TERÜLETEK ÉS NEMZETI PARKOKHOZ TARTOZÓ TERÜLETEK						
Megye	Természetvédelmi területek száma					
	Összterület (ha)					
	Össz.	Védett t.	Nemzeti park	Össz.	Védett t.	Nemzeti park
Arad	15	15	-	563	563	-
Krassó-Szörény	47	23	24	32 092	859	31 233
Hunyad	42	38	4	2 488	856	1 632
Temes	14	14	-	3 454	3 454	-
Nyugat régió	118	90	28	601 034	5 732	32 865

összterület értéke: 601 034 ha.

Települések

A régió városi lakossága az országos átlagot meghaladja, a településtípusok szerinti lebontást az alábbi táblázat tartalmazza.

V. TÁBLÁZAT: KÖZIGAZGATÁSI EGYSÉGEK (TELEPÜLÉSEK - 1998)

	Városok összesen	Ebből municipiumok	Községek	Falvak
Románia	263	83	2 685	13 094
Erdély	121	34	986	4 981
VI. régió	35	11	386	1 823
VII. régió	50	13	333	1 823
V. régió	36	10	267	1 335
Arad	8	1	67	273
Hunyad	13	5	56	458
Krassó-Szörény	8	2	69	287
Temes	7	2	75	317

2. Demográfiai helyzet

Földrajzi fekvéséből adódóan a régiót fokozottan sújtották a háborúk, portyázások, járványok és áradások. Az évszázadok során lakossága számtalanszor drasztikusan megcsappant, majd a keletkezett űrt újra és újra benépesítették az ideérkező népcsoportok, telepesek. A kiváló minőségű földek biztos megélhetéshez juttatták megművelőiket.

A középkorban francia és olasz falvak, német lovagrendek léteztek területén, a Török Birodalom és az Osztrák–Magyar Monarchia fennállása alatt pedig a birodalmak minden szegletéből érkeztek telepesek, menekültek, innen fakad kulturális és nemzetiségi sokszínűsége. A későbbiekben a népesség alakulását a bányaiiparban rejlő kiaknázatlan üzleti lehetőségek, majd a fejlődő könnyű- és nehézipar befolyásolta.

A betelepítési hullám a kommunista rezsim idején fel erősödött, egyrészt az újonnan teremtett munkahelyek, másrészt a központi hatalom tudatos betelepítési politikájának köszönhetően. Ez a hullám elsősorban a nagyvárosokat, ezen belül a megyeszékhelyeket érintette, de gyakran előfordult, hogy egyes falvak határában valóságos telepek keletkeztek, melyek később beleolvadtak az illető településbe.

Arra is találunk példát, hogy a belső migráció dominóelyszerűen ment végbe: a városokhoz közelebb fekvő falvakról beköltözött családok lakásaiba távolabbról vagy más megyékből érkezők költöztek.

VI. TÁBLÁZAT: A NÉPESSÉG ALAKULÁSA 1930 ÉS 1992 KÖZÖTT

	1930. XII. 29.	1948. I. 25.	1956. II. 21.	1966. III. 15.	1977. I. 5.	1992. I. 7.
Románia	14 280 729	15 872 624	17 489 450	19 103 163	21 559 910	22 810 035
Erdély	5 520 086	5 735 015	6 218 427	6 719 555	7 500 229	7 723 313
VI. Régió	2 085 463	2 186 585	2 387 075	2 536 301	2 786 498	2 909 669
VII. Régió	1 747 458	1 874 078	2 077 162	2 261 082	2 604 814	2 701 697
V. Régió	1 687 165	1 674 352	1 754 190	1 922 172	2 108 917	2 111 947
Arad	488 359	476 207	475 620	481 248	512 020	487 617
Krassó-Sz.	319 286	302 254	327 787	358 726	385 577	376 347
Hunyad	319 929	306 955	381 902	474 602	514 436	547 950
Temes	559 591	588 936	568 881	607 596	696 884	700 033

Mint az alábbi táblázatból kiderül, a belső népességmozgás

VII. TÁBLÁZAT: NÉPESSÉGMOZGÁS 1998-BAN

	Élve születés	Elhalálozás	Természetes szaporulat
Románia	237 297	269 166	-31 869
Erdély	78 281	91 623	-13 342
É-nyugati régió	31 103	35 583	-4 480
Központi régió	27 613	29 763	-2 150
Nyugati régió	19 565	26 277	-6 712
Arad	4 661	7 081	-2 420
Krassó-Szörény	3 405	4 689	-1 284
Hunyad	5 100	6 397	-1 297
Temes	6 399	8 110	-1 711

folyamatai lefékeződtek.

Románia, illetve az itt tárgyalt régiók lakosságának városi/falusi és férfiak/nők megoszlását az alábbi táblázat

VIII. TÁBLÁZAT: ROMÁNIA LAKOSSÁGÁNAK MEGOSZLÁSA

	F+N	Összesen		Százalékban (%)	
		Férfiak	Nők	Városon	Falun
Románia	22 502 803	11 012 110	11 490 693	54,9	45,1
Erdély	7 563 369	3 703 099	3 860 270	58,1	41,9
VI. Régió	2 857 570	1 403 513	1 454 057	52,7	47,3
VII. Régió	2 654 830	1 304 720	1 350 110	60,7	39,3
V. Régió	2 050 969	994 866	1 056 103	62,2	37,8
Arad	478 092	230 302	247 790	51,8	48,2
Krassó-Sz.	359 230	175 607	183 623	57,0	43,0
Hunyad	531 238	261 588	269 650	76,0	24,0
Temes	682 409	327 369	355 040	61,5	38,5

tartalmazza.

Románia lakossága az urbanizációt illetően is jelentős különbséget mutat, az erdélyi megyék sokkal magasabb urbanizációs fokúak, mint – Bukarest kivételével – az ország bármely térsége. Ami a lakosság nemek és településtípusok szerinti megoszlását illeti, kiderül – lásd az alábbi táblázatot –, hogy a nők demográfiai túlsúlya urbánus közegben nagyobb, mint falusi környezetben.

IX. TÁBLÁZAT: NEMEK ARÁNYA A VÁROSI ÉS FALUSI LAKOSSÁGBAN

	Város			Falu		
	F+N	Férfiak	Nők	F+N	Férfiak	Nők
Románia	12 347 886	5 971 134	6 376 752	10 154 917	5 040 976	5 113 941
Erdély	4 392 383	2 129 803	2 261 674	3 170 987	1 573 291	1 597 696
VI. régió	1 506 056	732 082	773 073	1 351 515	671 431	680 084
VII. régió	1 610 412	782 481	827 931	1 044 418	522 239	522 179
V. régió	1 275 915	615 240	660 670	775 054	379 621	395 433
Arad	247 727	117 983	129 744	230 365	112 319	118 046
Krassó	204 833	100 043	104 785	154 397	75 559	78 838
Hunyad	403 903	199 035	204 868	127 335	62 553	64 782
Temes	419 452	198 179	221 273	262 957	129 190	133 767

3. Gazdasági helyzet

Mezőgazdasági potenciál

Mint már említettük, a régió területének egynegyedét alföld teszi ki. Elsősorban Arad és Temes megye területén található nagy kiterjedésű, összefüggő termőföldek. A régió termőföldjeinek 80%-a e két megye területén található. Mivel a szőlőtermesztésnek a nem túl magas, déli fekvésű lankák kedveznek, a bortermelő vidékek is e két megye területére összpontosul-

ható.

Idegenforgalmi potenciál

Az V. régió gazdag természeti erőforrásokban – termőföld, termálföld, földgáz, kőolaj –, valamint jelentős a szellemi és tárgyi kulturális örökség, a kulturális sokszínűség. Az EU-s csatlakozás, ill. az arra való felkészülés növeli a térség gazdasági potenciálját. A turizmus jelentőségét felismerve a régió számos szervezete és intézménye kezdeményezője idegenforgalmi fejlesztéseknek: természeti turizmus, gyógy- és termáلتurizmus, falusi turizmus, turisztikai infrastruktúra-fejlesztés. A IX. táblázatból is kitűnik, hogy a térség helyzete logisztikai

XII. TÁBLÁZAT: TURISZTIKAI VENDÉGLÁTÓ EGYSÉGEK 1998-BAN

	Összesen	Hotel,	Vendég-	Menedék-	Kemping	Vendég-	Panzió	Egyéb
		motel	fogadó	ház		ház		
Románia	3 127	933	19	167	138	1 203	270	397
Erdély	1 316	317	10	112	50	387	173	267
VI. régió	339	99	1	28	19	66	34	92
VII. régió	722	132	3	55	20	243	123	146
V. régió	255	86	6	29	11	78	16	29
Arad	57	20	0	1	6	18	5	7
Krassó-Sz.	60	20	1	13	2	13	0	11
Hunyad	71	24	4	14	2	18	3	6
Temes	67	22	1	1	1	29	8	5

X. TÁBLÁZAT: FŐBB NÖVÉNYTERMESZTÉSRE ALKALMAS TERÜLETEK (HA) 1998-BAN

	Összterület	Mezőgazd.	Magánszféra	Termőföld	Legelő	Kaszáló	Szőlőgazd	Gyümölcsös	Egyéb terület
Románia	23 839 071	14 801 663	10 475 165	9 356 775	3 402 675	1 503 353	281 817	263 043	9 031 408
Erdély	10 029 335	5 970 213	4 020 560	2 869 500	1 907 270	1 060 299	36 480	96 664	4 059 122
VI. Régió	3 416 046	2 075 396	1 485 592	1 010 037	643 572	361 664	14 239	45 884	1 340 650
VII. Régió	3 409 972	1 932 650	1 310 749	767 059	669 626	464 817	12 141	19 007	1 477 322
V. Régió	3 203 317	1 962 167	1 224 219	1 092 404	594 072	233 818	10 100	31 773	1 241 150
Arad	775 409	511 603	322 427	347 621	128 368	25 533	3 989	6 092	263 806
Krassó-Sz.	851 976	399 694	226 172	127 233	182 861	75 976	1 222	12 402	452 282
Hunyad	706 267	348 512	263 712	88 897	152 449	103 030	173	3 963	357 755
Temes	869 665	702 358	411 908	528 653	130 394	29 279	4 716	9 316	167 307

nak, a szőlőtermesztő vidékek 86%-a található területükön.

Erdőterületi potenciál

Összefüggő, nagy kiterjedésű erdőségekkel elsősorban Krassó-Szörény és Hunyad megye dicsekedhet, de Arad és Temes megye is rendelkezik erdővidékekkel, így pl. 1998-ban a kitermelt famennyiség szempontjából a Nyugat régió a III. helyre sorol-

XI. TÁBLÁZAT: KITERMELT FAMENNYISÉG (M³ · 1000) 1998-BAN

	Összesen	Tülevelűek	Bükk	Tölgy	Más keményfa	Más puhafa
Románia	12642	5194,7	3634,5	1276,5	1491,4	1044,9
Erdély	6280,3	3004,6	1996,8	572,6	525,8	180,5
VI. régió	1418,1	545,9	506,9	159,8	164,8	40,7
VII. régió	3439,3	2335,3	754,3	132,6	147,3	69,8
V. régió	1422,9	123,4	735,6	280,2	213,7	70
Arad	358,8	5,1	106,2	138,7	88,5	20,3
Krassó	522,9	38,5	362	39,7	47	35,7
Hunyad	323,1	68	199,9	17,7	34,5	3
Temes	218,1	11,8	67,5	84,1	43,7	11

szempontból is kedvező volt már 1998-ban.

Ipari potenciál

A Nyugati régió nyersanyagokban gazdag terület, mindig is fejlett iparral rendelkezett. A legfejlettebb iparral Arad és Temes megye rendelkezik, legnagyobb százalékát a feldolgozóipar teszi ki (Arad 90%, Temes 70%): élelmiszeripar, vegyipar, könnyűipar, fafeldolgozó ipar és nehézipar. Határközei fekvése, magas urbanizációs szintje és ipari fejlettsége miatt vonzó terepet jelent a külföldi befektetők számára. A legtöbb külföldi tőke a könnyűiparban, építőiparban és szolgáltatóiparban van jelen. Számos nem csak európai, hanem világviszonylatban is vezető cég van jelen a térségben, a teljesség igénye nélkül a következőket emeljük ki: Soletron, Continental, Alcatel, Procter&Gambler.

A tőke származási helye szempontjából az első három helyen Olaszország, Németország és Ausztria áll, őket követi sorrendben

XIII. TÁBLÁZAT: BEFEKTETÉSEK IPARI TERMELŐÁGAZATOKBA – BILLIÓ ROL

Régió	Befektetett tőke	Alkalmazottak száma			
		0-9	10-49	40-249	>250
Északkelet	30 291	99	636	1959	27 597
Délkelet	27 082	73	519	909	25 581
Dél	23 998	141	896	1775	21 186
Délnyugat	31 112	95	530	1672	28 815
Nyugat	21 207	121	744	1488	18 854
Északnyugat	19 972	167	913	1594	17 298
Közép	20 806	129	1567	2799	16 311
Bukarest-Ilfov	59 667	605	2971	7074	49 017

XIV. TÁBLÁZAT: KKV FEJLŐDÉSE A NYUGAT RÉGIÓBAN (%-BAN)

Régió	1997	1998	1999
É-kelet	11,7	11,6	11,6
D-kelet	13,2	13,4	13,5
Dél	12,1	12,1	12,1
D-nyugat	9,7	9,9	9,8
Nyugat	8,1	7,9	8,0
É-nyugat	13,6	13,6	13,4
Közép	11,7	11,7	11,7
Bukarest-Ilfov	19,9	19,8	19,9
Összesen	100,0	100,0	100,0

Jugoszlávia, Magyarország, Franciaország, Szíria, Luxemburg és más államok.

Arad megyében 2000-ben a gazdasági termelés 7,3%-kal volt nagyobb, mint 1999-ben, a kiemelkedő gazdasági szektorok: a kőolaj és földgáz kitermelése (22,7%), textilipari cikkek gyártása (17,7%), vasúti teherszállítási vagonok gyártása (12,2%), élelmiszer-ipari termékek gyártása (11%), fém- és gépipari termelés (17,7%). A többi megyében a helyzet ettől eltérő: Temes megyében 1999-ben bizonyos gazdasági mutatók csökkenése észlelhető 1998-hoz viszonyítva. Krassó-Szörény megyében is gazdasági csökkenés észlelhető (-24,5%), jelentős hatása a fémiparban (-16,5%), az élelmiszeriparban (-29,4%), az építőiparban (-34,8%). Hunyad megyében 1995–1999 között a gazdasági termelés csökkenése 42,6%-os volt. Ezzel együtt a munkanélküliek száma is növekedett.

A kis- és közepes vállalkozások fontos szerepet töltenek be városban és falun egyaránt, mert munkahelyet teremtenek, és a versenykultúrát is fejlesztik. 1999-ben a Nyugat régióban a KKV száma 27 375 volt, dinamikájukat az alábbi táblázat mutatja be.

XV. TÁBLÁZAT: KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK ELOSZLÁSA A NYUGAT RÉGIÓBAN (%)

KKV össz.	Mikro-			Kis-			Közép			
	1997	1998	1999	1997	1998	1999	1997	1998	1999	
Arad	100	89,8	90,1	90,5	8,4	8,2	8	1,8	1,8	1,5
Krassó-Sz.	100	91,1	91,3	91,4	7,2	7,1	7,3	1,6	1,6	1,4
Hunyad	100	92,3	91,8	92,6	6,1	6,6	5,9	1,7	1,7	1,5
Temes	100	91,5	91,2	91,4	7,1	7,2	7,1	1,4	1,6	1,6

lázat mutatja be.

A gazdaság modernizálásához szükséges infrastruktúra és a KKV szektor fejlesztése, valamint a humán erőforrás továbbképzési rendszer támogatása prioritást élveztek a PHARE-program által támogatott pályázatok által is, a régióban a Regionális Fejlesztési Ügynökség az EU-s forrásokra irányuló pályázatok gesztora.

Kiemelt figyelmet élveznek minden régióban az úgynevezett hátrányos helyzetű vidékek. A Nyugat régióban Resicabánya és Vöröscél (Nándorhegy) Krassó-Szörény megyében, Vajdahunyad és Kalán Hunyad megyében, valamint Nadrág Temes megyében. Sorolhatnánk további helységeket, mint Ruszkabánya, Boksabánya, Vaskő (Ocna de Fier), Dognácska, Kiskrassó (Lupac), Újmoldova, Berzászka, Lászlóvára (Pescari), Szikesfalu (Sichevița), Szenesfalu (Cărbunari), Szászkabánya (Sasca Montană), Anina, Oravicabánya, Csudafalva (Ciudanovița), Bozovics, Nérahalmos (Prigor) és Mehádia – valamennyi Krassó-Szörény megyéből. Ezekben a településeken az egykori ipari kolosszusok bezárták kapuikat, és alternatíva alig van. Kollektív elbocsátások is voltak a régióban 1997–2000 között, több jelentős ipari egységnél, éspedig: COMTIM, UMT, AZUR – Temesvár, ARIS – Arad, REMPES – Déva, REVA – Piski (Simeria), IURT – Lugos, CHIMICA – Szászváros (Orăștie).

A lakosság tevékenységi ágazatokban való foglalkoztatása sze-

XVI. TÁBLÁZAT: FOGLALKOZTATOTT LAKOSSÁG ÁGAZATOK SZERINTI BONTÁSBA 1998-BAN (EZER EMBER)

	Összesen	Mezőgazd.	Erdőgazd.	Ipar	Kereskedelem
Románia	8812,6	3 295,6	53,2	2316,9	834,8
Erdély	3126,2	1 098,8	26,5	924,6	307
VI. Régió	1205,6	492,2	8	318,9	106,1
VII. Régió	1088	330,8	11,6	372,2	107,7
V. Régió	832,6	275,8	6,9	233,5	93,2
Arad	189,6	63,7	2	48,3	25,3
Krassó-Sz.	144,2	54,9	2,6	39,3	11
Hunyad	203,4	53,5	1,4	71,7	20,1
Temes	295,4	103,7	0,9	74,2	36,8

	Vendég-látás	Bank-szakma	Köz-igazg.	Oktatás	Egész-ségiügy	Egyéb
Románia	97,9	75	133,5	426,1	316,8	1262,8
Erdély	37,7	23,2	41,6	156,9	116,6	393,3
VI. Régió	11,9	8,8	15,9	59,8	46,5	137,5
VII. Régió	14,8	8	13,9	56,2	36,4	136,4
V. Régió	11	6,4	11,8	40,9	33,7	119,4
Arad	2,3	1,6	3,1	9,2	7,4	26,7
Krassó	2,5	0,9	2,3	5,7	6,7	18,3
Hunyad	3,2	1,8	2,8	8,4	9	31,5
Temes	3	2,1	3,6	17,6	10,6	42,9

rinti összetétele megmutatja, hogy a Nyugat régióban is a fő tevékenységi ágazatok a mezőgazdaság és az ipar.

Hunyad megye kivételével – lásd a XVII. táblázatot – a

XVII. TÁBLÁZAT: NYILVÁNTARTOTT MUNKANÉLKÜLIEK SZÁMA ÉS MUNKANÉLKÜLISÉGI RÁTA 1998-BAN

	Összesen	%
Románia	1 025 056	10,4
V. Régió	99 226	10,6
Arad	17 613	8,5
Krassó-Sz.	16 305	10,2
Hunyad	46 894	18,7
Temes	18 414	5,9

lag alatt van.

4. Infrastruktúra

Bár a lakások és szobák száma szerint a Nyugati régió a III. helyen áll az erdélyi régiók között, a lakások összlakóterülete szerint az első helyen található. Ezzel együtt a régióban komoly

XVIII. TÁBLÁZAT: LAKÁSHELYZET 1998-BAN

	Lakások	Szobák	Lakóterület (m ²)
Románia	7 860 503	19 510 356	27 049 085
Erdély	2 669 569	6 134 210	87 333 150
VI. régió	993 470	2 266 116	35 299 798
VII. régió	925 900	2 079 687	3 282 357
V. régió	750 199	1 788 407	48 750 995
Arad	179 850	447 457	28 122 182
Krassó-Szörény	128 541	314 877	4 706 774
Hunyad	191 472	427 039	6 282 073
Temes	250 336	599 034	9 639 966

lakás gondok vannak.

Ami a települések közművesítését illeti, a Nyugat régió általában jobban áll az országos helyzettel, kivétel a földgázszolgáltatás, e vonatkozásban Erdély központi megyéi természete-

XIX. TÁBLÁZAT: VEZETÉKES FÖLDGÁZZAL ÉS KÖZPONTI FŰTÉSSEL RENDELKEZŐ TELEPÜLÉSEK (1998)

	Települések Szám	Földgáz		Központi fűtés	
		Szám	Aránya (%)	Szám	Aránya (%)
Románia	13 377	915	6,84	306	2,28
Erdély	5 102	671	13,1	142	2,78
VI. Régió	1 858	153	8,23	42	2,26
VII. Régió	1 873	453	24,1	58	3,08
V. Régió	1 371	65	4,74	42	3,06
Arad	281	14	4,98	8	2,84
Hunyad	471	30	6,37	18	3,82
Krassó-Szörény	295	13	4,40	7	2,37
Temes	324	8	2,47	9	2,77

az országos értéket is.

Ami a vízvezeték- és csatornahálózati ellátottságot illeti, a Nyugat régió belül nagyok az eltérések, Krassó-Szörény megye mindkét vonatkozásban mélyen az országos átlagot mutatja, ami a régió átlagértékét a másik két erdélyi régió érté-

XX. TÁBLÁZAT: VÍZVEZETÉK- ÉS CSATORNAHÁLÓZAT-ELLÁTOTTSÁG (1998)

	Települések		Vízvezeték		Csatornázás	
	szám	szám	%	szám	%	
Románia	13 377	2 911	21,76	636	4,75	
Erdély	5 102	1 309	25,65	285	5,58	
VI. régió	1 858	736	39,61	108	5,81	
VII. régió	1 873	313	16,71	104	5,55	
V. régió	1 371	260	18,96	73	5,32	
Arad	281	58	20,64	15	5,33	
Hunyad	471	61	12,95	28	5,94	
Krassó	295	26	8,81	13	4,40	
Temes	324	115	35,49	17	5,24	

kei alá viszi. Látható, hogy Temes megye e két vonatkozásban az élen jár.

A települések közti közlekedés igen fejlettnak mondható, mind az úthálózat, mind a vasúthálózat szempontjából előkelő helyet foglal el a régiók sorában. Az út- és vasúthálózat vonatkozásában jelentős eltérések vannak a régió egyes megyéi között. A régió két európai közlekedési folyosó vezet át: egy közúti (Aradnál elágazik Déva, illetve Temesvár felé, és így halad a főváros irányába), illetve a szintén Aradnál belépő vasúti fővonal. Újabb vasúti európai folyosó kialakítása van folyamatban, ez Temesvárt közné össze Budapesttel illetve Béccsel a Zombolya–Kikinda–Szeged útvonalon.

XXI. TÁBLÁZAT: ÚTHÁLÓZAT 1998-BAN

	Összesen	Modernizált	Könnyű-	Úthossz/km ²
	(km)	(km)	burkolat (km)	
Románia	73 260	18 031	20 835	30,73
Erdély	28 565	7 289	8 001	28,48
VI. régió	10 822	2 576	3 018	31,68
VII. régió	8 944	2 219	2 862	26,23
V. régió	8 799	2 494	2 121	27,47
Arad	2 079	491	677	26,81
Hunyad	1 968	654	360	27,86
Krassó-Szörény	1 894	724	338	22,23
Temes	2 858	625	746	32,86

A vasútvonalak sűrűsége az utóbbi időben nemhogy növekedne, hanem éppenséggel csökken, ugyanis az utóbbi években több szárnyvonalon megszüntették a járatokat, de arra is volt példa, hogy a síneket felszedték.

XXII. TÁBLÁZAT: VASÚTHÁLÓZAT (1998)

	Összesen (km)	Sűrűség (1000 km ² -en)
Románia	11 010	46,2
VI. Régió	1 659	48,6
VII. Régió	1 534	45,0
V. Régió	2 010	62,7
Arad	485	62,5
Hunyad	339	48,0
Krassó-Szörény	400	46,9
Temes	786	90,4

5. Oktatás

Az oktatásban részt vevők aránya a régióban kevéssel haladja meg az országos átlagot.

XXIII. TÁBLÁZAT: OKTATÁSBAN TANULÓKÉNT RÉSZTVEVŐK SZÁMA			
	Lakosság	Tanulók	Tanulók (%)
Románia	22 502 803	4 631 164	20,56
Erdély	7 563 369	1 596 422	21,11
VI. régió	2 857 570	616 870	21,59
VII. régió	2 654 830	555 578	20,93
V. régió	2 050 969	423 974	20,67
Arad	478 092	90 160	18,86
Hunyad	531 238	101 400	19,09
Krassó-Szörény	359 230	69 999	19,49
Temes	682 409	162 415	23,80

6. Szociális helyzet

A kórházi ellátottság a régióban jó, romániai viszonylatban, bár a kórházak és rendelőintézetek száma önmagában keveset mond az egészségügyi ellátás színvonaláról. A rendelők száma hegyvidéken, ahol nehezebb a közlekedés, értelemszerűen magasabb, ezért a Nyugat régióban a rendelők sűrűségét illetően Krassó-Szörény megye vezet.

XXIV. TÁBLÁZAT: ÁLLAMI KÓRHÁZAK, POLIKLINIKÁK, RENDELŐK (1998)			
	Kórházak	Poliklinikák	Rendelők (N)
Románia	414	478	4945
Erdély	154	183	1893
VI. Régió	54	63	725
VII. Régió	52	71	657
V. Régió	48	49	511
Arad	11	9	122
Hunyad	14	19	129
Krassó-Szörény	8	9	112
Temes	15	12	148

Ami a bűnözést illeti, a régió megyéiben két ellentétes tendencia figyelhető meg: miközben Hunyad megyében növekszik a kriminalitási ráta, Temes megyében pár éve csökkenés figyelhető meg. Külön kutatás témája volna azt megvizsgálni,

miként függ össze a kriminalitás a szociális helyzettel.

XXVI. TÁBLÁZAT: KRIMINALITÁSI RÁTA ALAKULÁSA 1993-1998 (100 ezer főre eső elítéltek száma)						
	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Románia	366	421	448	460	496	472
VI. Régió	431	429	463	443	465	492
VII. Régió	358	442	437	431	437	433
V. Régió	386	495	525	574	560	524
Arad	480	645	608	538	443	457
Hunyad	388	443	501	583	662	608
Krassó-Sz.	302	356	442	532	539	418
Temes	365	505	529	615	572	562

az ún. létfenntartási bűnözést. Első megközelítésre igen nehéz megállapítani az összefüggést, lévén hogy Hunyad és Temes megye, ahol a kriminalitás rátája a legnagyobb, a foglalkoztatottság vonatkozásában éppen a két pólust képviseli.

A határ menti fekvés, valamint az, hogy több etnikum él itt együtt, nyitottá teszik a régiót, fogékonnyá a szomszéd és általában a külföldi példára. Ez megmutatkozik sok területen, van jelentős külföldi vállalkozó – az Alcatel például –, amely nem hajlandó benne menni az országba, itt rendez be az egész országot átfogó központját. Végszóként még az kívánczik ide, hogy bár a Nyugat régió a fejlettebbek közé tartozik – sok szempontból az első –, ez korántsem jelenti azt, hogy a helyzet bármely területen nyugati mérce szerint is jó.

Irodalom:

Vincze Mária: *Régió- és vidékfejlesztés. Elmélet és gyakorlat*. Presa Universitară Clujană, 2000

Concepția de dezvoltare economică a regiunii V Vest, elaborată de Agenția de dezvoltare a regiunii V Vest, Timișoara, 2000.

xxx *Raportul național al dezvoltării umane*, România – 1999

xxx *Short analysis of the region V West*, Timișoara, 2001

xxx *Anuarul Statistic al României*, 1999, CD-R

XXV. TÁBLÁZAT: KÓRHÁZI ÁGYAK, EGÉSZSÉGÜGYI SZEMÉLYZET (1998)							
	Lélekszám	Kórházi ágyak	Orvosok	Fogászok	Gyógyszereszek	Egészségügyi alkalm.	Lakos/kórházi ágy
Románia	22 502 803	164 526	41 310	5 367	1 642	117 719	136,77
Erdély	7 563 369	63 422	15 206	1 811	657	42 674	119,25
VI. Régió	2 857 570	23 296	5 836	623	255	16 531	122,66
VII. Régió	2 654 830	21 226	4 862	591	240	14 321	125,07
V. Régió	2 050 969	18 900	4 508	597	162	11 822	108,52
Arad	478 092	3 791	770	108	36	2 576	126,11
Hunyad	531 238	5 008	933	126	39	3 213	106,08
Krassó-Sz.	359 230	2 752	541	75	19	1 977	130,53
Temes	682 409	7 349	2 264	288	68	4 056	92,86

Védhető-e a környezet közgazdasági alapon?

KERÉKES SÁNDOR

tanszék vezető, egyetemi tanár
Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem
Környezettudományi Intézet

A környezetvédelemben óriási várakozás övezte a közgazdasági eszközök alkalmazását a környezeti szabályozásban. A közgazdasági eszközökkel kétségkívül elérhetőek bizonyos eredmények a környezet minőségének a javításában, de az alapvető problémát a neoklasszikus elmélet megkerüli. A félreértések abból a téves feltételezésből származnak, hogy az erőforrások hatékony elosztása esetén nem keletkeznének környezeti problémák. Ez nyilvánvaló tévedés, és ennek következtében a környezeti szabályozásban alkalmazott közgazdasági eszközök is csak a piac kudarcát enyhítik, de a tágran értelmezett környezeti probléma megoldására nem alkalmasak. A tanulmány a neoklasszikus elméletet járja körül annak érdekében, hogy bemutassa, a gazdasági eszközök nem elégségesek a környezeti válság megoldásához.

A tanulmány második részében a szerző az állami szerepvállalásnak és a vezetői attitűdnek a fontosságával foglalkozik a környezeti problémák megoldásában. A szerző rámutat arra az átmeneti országoknál jelentkező, a társadalom környezettudatosságát hátráltató fejlődési sajátosságra, miszerint a gazdasági növekedés gyorsulása várhatóan egy környezeti szempontból hatékonyabb technológiai eszköztárral következhet be, mint ami a Nyugat fejlődését 30 évvel ezelőtt jellemezte. Ez egyúttal azt a hamis képzetet erősítheti, hogy a környezettel nincs is baj, a piac megoldja ezt a problémát is, és a nyugati fogyasztási modell követhető.

Közjavak és externáliák a neoklasszikus elméletben

A közgazdászok a környezeti problémát a közjavak, illetve az externáliák létevel magyarázzák. Ennek megfelelően a probléma megoldását a közjavak magántulajdonba adásában vagy a használati jogok szabatos meghatározásában, illetve az externáliák internalizálásában látják. A jól ismert példa a közlegelő tragédiája, amit G. Hardin (*The Tragedy of Commons. Science 1968*) nagyon érzékletesen leírt. Hardin tanulmánya bemutatja, hogy az egyénnek a jólét-maximalizáló tevékenysége hogyan ütközik össze a közösségnek, illetve magának az egyénnek a hosszabb távú érdekeivel. A közlegelő tragédiája szerint a „potyautasság” az egyén szempontjából mindig célravezetőnek látszik, végül a legelőn túl sok lesz a szarvasmarha, és nem lesz képes a legelő eltartani azokat. Ha magántulajdonba adjuk a közlegelőt, vagy szabályozzuk a használatát, ahogy hajdanában a faluközösségek tették, akkor a közlegelő megmenekül, mert a kö-

zösség által elfogadott szabályok gondoskodnak róla, hogy a közlegelőt ne lehessen túlhasználni.

A környezeti gondok forrása nem a piac kudarcra, hanem a gazdaság mérete

Nézzük, igaz-e a közlegelő-analógia Földi bioszférát illetően. Annyiban igen, hogy létezik eltartóképesége, és méretei korlátosak. Köztulajdonban tartva, fennáll tehát a probléma, hogy túlhasználjuk.

Hardin példájánál, ha magántulajdonba adtuk a legelőt, akkor az erőforrásokat hatékonyabban lehetett elosztani, vagyis ott annyi volt a feladat, hogy hogyan lehet maximálni a legelőről lehozható biomassza tömeget. Az egész Földet illetően egy sokkal bonyolultabb kérdésről van szó, mégpedig egy olyan makroökonómiai problémáról, hogy mekkora lehet a Földön létrejövő gazdaság mérete. A közlegelő metaforánál maradván, ahhoz, hogy a Föld megfelelő életfeltételeket biztosítson az élőlényeknek, vagy korlátoznunk kellene, hogy hány ember élhet a Földön, vagy korlátozni kellene, hogy egy ember mennyit fogyaszthat. Esetleg mindkettőre szükség lehet, a földi életre vonatkozó különböző prognózisokat figyelembe véve.

A gazdaság „megengedhető” méretét alapvetően meghatározza a Föld eltartóképesége. Ezt a tényt a közgazdászok zöme általában figyelmen kívül hagyja, még pontosabban nem is foglalkozik ezzel a problémával, hiszen a termelési tényezők között tökéletes helyettesíthetőséget feltételeznek, a természeti erőforrásokat pedig korlátlanul rendelkezésre állónak tartják. Ha meggondoljuk, hogy 100-200 évvel ezelőtti elméletről van szó, amikor még kevesebb mint egymilliárd ember élt a Földön, alig vethetjük a szemükre, hogy nem foglalkoztak a gazdaság méreteivel, de még azon is alig csodálkozhatunk, hogy Malthus-t megmosolyogták, amikor a várható élelmiszerhiányról beszélt. A közjavakról szóló közgazdasági elmélet tehát csak részben magyarázata a környezeti válságnak, így a kínált közgazdasági megoldás is csak enyhíti a gondokat, de meg nem oldja azokat.

A másik gyakori tévedés, hogy sokan az externáliák miatti piaci kudarcra szűkítik le a környezeti problémát. Még a környezetgazdászok közül is sokan arról értekeznek, hogy a környezeti probléma gyökere, hogy a piac hibásan működik, mert nem veszik figyelembe a költségelszámolásokban az előállított káros környezeti hatásokat. Ha ezeket internalizálnánk, pl. egy környezeti adó segítségével, akkor megoldódna a probléma. Világosan látszik, hogy ez sem igaz, hisz az internalizálással csak a piacnak a működését tesszük jobbá, vagyis megoldjuk azt a problémát, hogy hatékonyabban működjön a gazdaság. A neoklasszikus el-

mélet, amelyet Pigou (*Economics of welfare 1920*) dolgozott ki, nem a környezeti probléma megoldásával foglalkozott, hanem a piac kudarcának, a gazdaság működési hibájának a korrigálásával. Pigou számára sem volt probléma, hogy mekkora lehet a gazdaság mérete. Attól, hogy nem használhatnák ingyen a környezet szennyezést semlegesítő kapacitását, hanem fizetnének érte, még előfordulhatna, hogy túl sok szennyezés kerülne ki a környezetbe a technológiák nem kívánt mellékhatásaként.

Az önkorlátozás etikai alapon mint lehetséges megoldás

A fenti gondolatmenetből az következik, hogy sem a közjavak magánosítása, sem az externáliák internalizálása nem jelent megoldást a környezeti válságra. A megoldás a Föld végessége miatt csak valamiféle méretkorlátozás lehet, a gazdaságot a Föld eltartóképességének határain belül kell tartanunk. Ez túlmutat a mikroökonómiai gondolkodás határain, kifejezetten etikai kérdésekbe ütközünk. Azt kellene elérnünk, hogy az egyes emberek által igénybe vehető javak mennyiségét korlátozni lehessen, szerencsés esetben valamilyen belátáson alapuló önkorlátozás segítségével. Ahhoz, hogy megoldjuk a problémát, vizsgálunk kellene, hogy mi tekinthető erkölcsileg elfogadható fogyasztásnak, hogy a Föld javából miből és mennyit fogyaszthatnak el a mai generációk, mennyire kell tekintettel lennünk arra, hogy esetleg másoknak, új generációknak, az élőlények más fajainak is szükségük volna az általunk elfogyasztani kívánt javakra. Ez a kérdésfelvetés alapvetően ellentmond a gazdaság jelenlegi működési elveinek, amelyek a növekedésre és a növekedés korlátlanágába vetett hitre épülnek. Nem kevesebbről van szó, minthogy a növekedésen alapuló, a termelési tényezők korlátlan helyettesíthetőségére alapozott gazdaság fenntarthatósága és a környezet fenntarthatósága ellentmondásba került.

A gazdaság vagy a fogyasztás méreteit az emberiség lélekszámán, az ökoszisztémák bonyolultságán kívül az is meghatározza, hogy egy-egy egyén mennyit, mit és milyen módon fogyaszt. A gazdaság szereplői közül részben minden egyes embernek mint fogyasztónak, részben a menedzsereknek a döntései meghatározóak abban a kérdésben, hogy a gazdaság környezeti értelemben mennyire lesz fenntartható, vagyis mennyire képesek a rövid távú gazdasági érdekeket helyenként alárendelni a társadalom fennmaradása hosszú távú érdekeinek. Amikor a fogyasztó egy tartósabb fogyasztási cikket vásárol, és nem követi esetleg a divat nagyon gyors változásait, hanem a hasznosságra és a jólétének nem csak anyagi javakban való maximalizálására törekszik, akkor gyakorlatilag a fenntartható fejlődés érdekében cselekszik. Hasonlóképpen, ha a vállalat vezetésével megbízott menedzser

nem egyszerűen a rövid távú érdekeket, a részvényesek osztalékának a maximálását tűzi ki célul, hanem célul tűzi azt is, hogy a társadalom hosszú távon elégedett legyen a vállalkozás tevékenységével, szintén javulnak a fenntarthatóság esélyei. A vállalatvezető magatartása nagymértékben múlik azon, hogy milyen a társadalom erkölcsi állapota, és milyen a menedzserek a környezeti attitűdje, mennyire világosan érti az üzleti világ felelősségét a Föld eltartóképességének hosszú távú fenntartásáért, vagy milyen mértékben rendeli alá ezt a saját rövid távú érdekeinek. Rövid távon egyértelműen ellentmondó érdekekről van szó, és miután a gazdasági döntések általában rövid távú döntések (egy menedzserek legfeljebb 1 évre van szabad keze, mert a legközelebbi közgyűlés esetleg felmentheti), alapvető jelentőségű az, hogy a társadalom intézményrendszere és a társadalomban uralkodó környezeti meggyőződés, attitűd milyen mértékben segíti át a menedzsert ezeken a konfliktusokon.

Az önkorlátozó társadalom esélyei, kedvező és kedvezőtlen jelek nyugaton

Az Európai Unióban az utóbbi években átrendeződtek a környezeti problémákkal szembeni társadalmi várakozások, amit világosan mutat, hogy az EU polgárai egy 1999-es felmérés szerint a környezeti ártalmakat csak kb. 45-46%-ban tekintették aggodalomra okot adóknak. Ebben a felmérésben az 5 legfontosabb probléma közé nem került be a környezeti gond, miközben a 80-as évek végén a környezeti problémák voltak a leg súlyosabbnak ítélt problémák. 1990-ben az Eurobarométer felmérésben még 80% körül volt azoknak az aránya, akik a környezeti problémákat tartották a legfontosabbnak. A '99-es felmérésben már a bűnözés miatti aggodalom volt az első helyen 79%-kal, amit az egészségügyi problémák 66%-kal, a foglalkoztatás hiányára, tehát a munkanélküliségre 64,9%-ban, a szegénységre és a szociális elmaradásra, a társadalmon való kívül rekedésre 56,2% és a kábítószer 48,3%-kal követ. Mindezek fontosabbak az EU polgárai számára, mint a környezeti problémák, és ezután már csak olyan kevésbé kézzelfogható problémák következnek, mint az emberi jogok megsértése, a globális gazdasági problémák vagy szintén környezeti szempontból is izgató téma a genetikailag módosított szervezetekkel kapcsolatos kérdések. Meglepően a rangsorban utolsó helyre kerültek a harmadik világ problémái. A '99-es tanulmányból világosan látszik, hogy az EU polgárainak az értékrendje jelentősen átrendeződött, és sajnálatos módon a direkt vagy indirekt környezeti gondok jelentősen háttérbe szorultak. Általában a fejlődés és a környezetvédelem szempontjából izgalmas attitűd elemek, amelyek együtt változnak a környezeti attitűddel, mint például a szegények vagy általában a más élőlények iránt érzett szolidaritás, egyértelműen háttérbe szorultak az

EU polgárai értékrendjében.

Mindezek fényében érthető talán, hogy az alternatív gondolkodók egy jelentős része új paradigmarendszer mentén véli csak megoldhatónak a környezeti problémákat. Még nem létezik kiforrott elmélet, de már léteznek gyakorlati kísérletek kis közösségekben. Ezek a kis közösségek általában egy olyan gazdaság létrehozására törekszenek, amelyben az emberek szolgáltatásokat és termékeket állítanak elő és cserélnék a pénz közvetítése nélkül. A pénzhasználat a valós gazdasággal való érintkezésükre korlátozódik, egymás közti cserekapcsolataikban gyakorlatilag a pénz nem vesz részt. Ennek a közösségi filozófiának a lényege, hogy a realkamatot jövedelmező pénz, amely a gazdasági növekedési kényszer egyik legfontosabb serkentője, kiküszöbölésével elérhető egy olyan gazdaság, amelyben megvalósul a teljes foglalkoztatás, és lehetőség nyílik arra, hogy a teljes foglalkoztatottság mellett egy lényegesen takarékosabb és egyszerűbb, nem az anyagi javak, a pénz által diktált életmódot lehessen megvalósítani.

Ez a modell a környezetvédők szempontjából különleges jelentőségű, ha a kölcsönös cserekapcsolatok mindig kisrégiókra korlátozódnak, ami az úgynevezett bioregionális gazdasági modellnek is alapegysége. A környezetvédők szerint a globalizáció által gerjesztett nagy távolságra való szállítás, a komparatív előnyöknek egyfajta túlfetiszizálása az egyik legfőbb gyorsítója a környezetpusztításnak. A bioregionális modell nem a „vissza a természethez” típusú elképzelés, hanem olyan gazdaságfilozófia, amelyben a gazdasági szereplők helyi erőforrásokra és helyi szükségletek kielégítésére koncentrálnak, egy nem hierarchizált társadalomban. A régiókra épülő társadalomban sokféle értéket elfogadó multikulturális közösségek épülhetnek vagy alakulhatnak ki, amelyben a társadalom tagjai kölcsönösen egymásra vannak utalva. Ezzel egyértelműen szemben áll az a modell, amelyet a mai nagy és közepes vállalatok, multinacionális cégek közép- és felsővezetői képviselnek megkérdőjelezhetetlen igazságként elfogadva, hogy feladatuk a részvények értékének mindenáron történő növelése. A liberalizmus szellemi atyjának tekintett Milton Friedman e tekintetben odáig megy, hogy azt mondja, hogy az a vállalatvezető, aki jótékonykodik (pl. többet költ környezetvédelemre, mint amit a jogszabályok előírnak), az a részvényeseket lopja meg.

Míg a bioregionális modell (Richard Welford: *Hijacking environmentalism* 1992) tagadja a globalizációt, és nem áldásként, hanem hátrányként éli meg, addig a liberális a piaci működés kvázi mindenhatóságában hisz, és lehetőség szerint az állami vagy bármiféle közösségi beavatkozás nélküli gazdaságot szeretne. A gazdaság elmúlt száz éves fejlődése azt mutatja, hogy a gazdaság hatékonyan képes működni, amennyiben állami és egyéb szabályozók nem korlátozzák. Az is bebizonyosodott ugyanakkor, hogy a piac nem képes olyan problémákat szabályozni, mint pl. a szegénység, a társadalmi

egyenlőtlenségek. A piac feloldhatatlan ellentmondást hoz létre amiatt is, hogy a munkaerőt mint termelési tényezőt minimalizálni igyekszik, miközben a társadalom számára a foglalkoztatás maximálása jelenik meg mint érték.

A liberális közgazdaságtan és a társadalmi közvélekedés szerint az „államtalanítás” növeli a személyes szabadságot, és hatékonyabbá teszi a gazdaságot. Ez a vélekedés azonban meglehetősen egyoldalú. Amint az alábbi ábra mutatja, az állami beavatkozás növekedésével a polgári demokráciákban a társadalmi jólét (lét- és vagyonbiztonságot is beleértve) és a környezeti minőség javulásának feltételei kedvezőbbek, míg az egyéni és vállalkozási szabadság (az állami beavatkozás visszaszorítása) gyorsítja a gazdasági fejlődést, de nagyobb társadalmi feszültségekhez, kisebb létbiztonsághoz és rosszabb környezetminőséghez vezet.

Állami beavatkozás/ Társadalmi jólét vagy biztonság		Állami beavatkozás/ Környezeti minőség
Korlátozott állami ellenőrzés/ A személyes szabadság biztosítása	Korlátozott ellenőrzés/ a lehetőségek kiegyensúlyozottsága	
Egyéni szabadság/ Szabad vállalkozás		
Gazdasági fejlettség	A lehetőségek kiegyensúlyozottsága	Környezeti minőség

A kiegyensúlyozott helyzet igen ritkán jön létre, miután a politikában a választási ciklusok miatt a rövid távú szemlélet a meghatározó, és rövid időhorizonton a gazdasági és a környezeti fejlesztési célok konfliktusa a jellemző.

A gazdasági és a környezeti fejlesztési lehetőségek közötti választás azért is nagyon nehéz, mert a társadalom nagyon megosztott a tekintetben, hogy mit tekintene elfogadható döntési kimenetnek, jó kompromisszumnak. Ezeket az ellentéteket jól mutatják az autópálya-építések körül kibontakozó hazai társadalmi viták. Az elmaradott régiók a gazdasági felemelkedésüket az autópálya-építéstől remélik, hiszen a könnyebb megközelíthetőség növeli a gazdasági fejlesztési lehetőségeket. Sokan azért támogatják az autópálya-építést, mert ettől várják a turizmus gyorsabb növekedését és ezen keresztül anyagi jólétük gyarapodását. Eközben elfeledkeznek arról az ellentmondásról, hogy az autópálya és a kapcsolódó infrastruktúra megépítésével esetleg éppen lakókörzetük turisztikai vonzerejét, az érintetlen természet báját veszítik el, tehát egyáltalán nem biztos, hogy számukra is kedvezőek lesznek az általuk egyébként támogatott változások.

Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a környezetvédelemmel kapcsolatos döntéseket mindig nagy tömegek kritizálják, jó és

közgazdasági értelemben hatékony döntésekre alig van esély. Az önkormányzatoknak mindenekelőtt meg kell barátkozniuk ezzel a gondolattal, és nem szabad a rövid távú választási érdekek által vezérelve feláldozni a közösség hosszú távú érdekeit.

Sajnos, az érdeksérelmet okozó helyzetekben a többségi szavazás sem feltétlenül jó megoldás. Ha például népszavazást kezdeményeznek olyan kérdésekben, hogy építsünk-e a falu határában hulladéklerakót, vagy sem, nagyon demokratikus megoldásnak tűnhet, de valójában csak látszatdemokrácia és veszélyes játék a tűzzel. Nyilvánvaló ugyanis, hogy senki sem akarja, hogy a falu határában hulladéklerakó legyen, bár mindenki tudja, hogy valahova rakni kell a szemetet. Nyilván azt kellene inkább megkérdezni a falu lakóitól, hogy a falu határában hol építsenek hulladéklerakót, és be kellene mutatni a lakosoknak, hogy a választásuktól függően mennyibe kerülne a hulladéklerakás, esetleg -égetés vagy -újrahasznosítás, és milyen kellemetlenségeket, költségeket kellene elviselniük az egyes döntési alternatívákkal kapcsolatban. A várakozásokkal ellentétben, a képviselői demokrácia az ilyen esetekben esetleg jobban működhet, mint a közvetlen demokrácia. A képviselői demokráciában ugyanis mód lehet arra, hogy szakértők meghallgatásával, több iterációban alakuljon ki a döntés, és esetleg a populista demagógia lelepleződjön. A közvetlen szavazásnál a feltett kérdés általában indukálja a választ, a vélemények ütköztetésének és a meggyőzésnek nagyon szűkre szabottak a lehetőségei.

Az önkormányzatok gyakran találkoznak olyan döntési problémákkal, amelyeknél a döntés szükségszerűen sérti a közösség egyes tagjainak érdekeit, míg a többség számára kétségtelül előnyökkel jár. Például a hulladéklerakót vagy a szennyvíztisztítót mindenki szeretné minél messzebb tudni a lakásától. Ez a jelenség az úgynevezett LULU (Locally Unwanted Land Use = helyileg nemkívánatos területhasználat) vagy NIMBY (Not In My Back Yard = ne az én kertem végébe) jelenség. A társadalom számára elismerten szükséges gazdasági tevékenységek (hulladéklerakók, nagy forgalmú összekötő utak, kőolajfinomítók stb.) elhelyezését az érintettek szeretnék maguktól minél távolabb tudni. Különösen igaz ez a nagyobb kockázattal járó vagy a nagyobb tudományos bizonytalansággal járó gazdasági tevékenységekre. Ez a jelenség akadályozza a regionális hulladékkezelőket, az akkumulátorbontókat, a radioaktív hulladéklerakókat és a vegyi üzemeket stb. telepítését. A LULU probléma elvileg az együttműködő problémamegoldás technikáival, az érdekalapú konfliktuskezeléssel feloldható. A LULU jelenség feloldásában a környezeti kockázatoknak a csökkentése és a kockázatoknak a társadalom tagjai közötti igazságosabb elosztása segíthet. A kockázatok igazságosabb elosztása mind gazdasági, mind környezeti értelemben érdekes helyzeteket eredményezhet. Gondoljunk meg például, hogy a szemetet összegyűjtése mennyivel több kellemetlenséget okoz azoknak, akik a szemétszállítás fő útvonalai mentén laknak, mint azoknak, akik szerencsésebbek, és mellékutcában laknak. Az igazságosabb kockázatelosztás azt követelné

meg ez esetben, hogy a szemetet mintegy feleslegesen is utaztatni kellene a mellékutcákban, annak érdekében, hogy az ott lakó „szerencsések” is érzékeljék a szemétszállításból származó környezeti terheket. Természetesen nemcsak ez lehet a probléma megoldása. Megoldásként elképzelhető az is, hogy akik a szemétszállítási útvonal mellett laknak, nem fizetnek szemétdíjat, míg azok, akiket a szemétszállítás kedvezőtlen hatásai a legkevésbé érintenek, többet fizetnek stb.

A kockázatok igazságosabb megosztását viszont mindenképpen meg kell oldani, különben a potyautasság jelensége súlyos társadalmi konfliktusokhoz vezet. Nyilván könnyű annak egy nagy forgalmú közlekedési csomópont létrehozása mellett állást foglalni, aki élvezzi a csomópont létesítéséből származó előnyöket, de megfelelő távolságra, a zöldövezetben lakik, illetve dolgozik. Miután minden gazdasági tevékenységnek vannak nemcsak kedvező, de kedvezőtlen hatásai is, ezek a konfliktusok nem oldhatóak fel másképpen, csak úgy, hogy nem engedjük meg, hogy egyes társadalmi csoportok csak a tevékenység hasznát, míg mások „csak” a hátrányait „élvezzék”.

Magyarországi fejlődési sajátosságok

A környezetvédelem nemzetközi és hazai történetét vizsgálva valószínűleg helytálló az a következtetés, hogy a magyar társadalom nagy valószínűséggel kihagy néhány olyan fejlődési lépést, amit Nyugat-Európa végigjárt. Nyugaton a gazdaság gyorsan növekvő, környezeti szempontból nem hatékony fejlődési fázisában a környezeti érdekeket, értékeket még nem becsülték, és ennek következtében elpusztították a környezetet. A 70-es évek elején a környezetpusztítás mértéke sokszerűen hatott a nyugat-európai társadalmakra, és megerősítette a környezeti mozgalmakat, és társadalmi támogatást indukált a környezetvédelemnek. Miután Magyarországon a gazdaság gyenge teljesítménye miatt nem volt olyan mértékű környezeti pusztítás, mint amit Nyugaton tapasztaltak, a hazai társadalomban sem jött létre a környezet védelme iránt olyan mértékű elkötelezettség, mint ami Nyugat-Európában legalábbis a 80-as évek vége felé még jellemző volt.

A környezeti tudat kialakulásának egy fontos eleme, az adott környezeti állapot kiváltotta nagyfokú elégedetlenség, szinte kimaradt a hazai fejlődésből. A magyar gazdaság gyorsabb növekedési szakasza a környezeti szempontból hatékonyabb technológiák elterjedésének időszakára esik, így érthető, hogy a globális gazdaság hatékonyságába vetett hit a társadalom tagjainak a nagy részénél a neoliberais, az állami beavatkozást tagadó gazdaságfilozófia iránti fogékonyságot táplálja.

A környezetvédelem állami szabályozása a direkt eszközökkel kezdődött¹. Az úgynevezett „command and control” típusú szabályozás, a normák állításával és a normák betartásának a kikényszerítésével, ma is az alapja a környezeti szabályozásnak. A környe-

zeti szabályozás második generációja az úgynevezett indirekt szabályozás, ami a környezetvédelem költségeinek a csökkentését célozza, a gazdasági eszközök alkalmazásának a térhódításával.

Magyarországon e második generációs eszközök térnyerésének vagyunk tanúi napjainkban. A környezetvédelmi adók egyik típusának, a termékdíjaknak a bevezetése már megtörtént, a másik adótípus, a környezetterhelési díjak bevezetésére a törvényjavaslat elkészült, és bár a törvényjavaslatot a vállalkozói és a zöld oldal is vitatja, a viták ellenére néhány éven belül a környezetterhelési díjak biztosan bevezetésre kerülnek.

Gyakori, de szakmai szempontból megalapozatlan a direkt és az indirekt szabályozás szembeállítás. A gazdasági eszközök alkalmazása esetén is megmarad a direkt eszközök szerepe. A háttértékek túllépését időnként büntetéssel kell megtorolni, és a normák betartását a jog eszközeivel is támogatni kell. A gazdasági szabályozás tehát nem teszi feleslegessé a normák állítását vagy a kikényszerítés eszközeinek széles körű alkalmazását.

A direkt és az indirekt eszközökkel kapcsolatban a legfőbb probléma, hogy a szabályozó hatóság (állam, önkormányzatok) és a szabályozottak (vállalkozók, lakosság) szembenállását váltja ki, aminek a környezetminőség lesz a vesztese. A szigorú szabályozás nem a betartásra, hanem az előírások kijátszására, a "potyautasságra" ösztönöz.

Az együttműködés, illetve az érdekeltek támogatását élvező környezeti szabályozás mind a környezeti, mind a vállalkozási hasznokat maximálja. Mindkét fél számára jelentős rugalmasságot és mozgásteret biztosít. Abból a felismerésből kiindulva, hogy a környezetvédelem nem nulla összegű játszma, az érdekeltek nem egymás „legyőzését” (gyakran értsd becsapását), hanem a hasznok maximálását megcélözva jelentős lépéseket tehetnek a fenntartható fejlődés irányába.

A kormányzat, akár csak a vállalkozások, egyértelműen érdekelt az önkéntes megállapodások terjedésében. Ennek az új szabályozási filozófiának egyik alappillére a fogyasztói tájékoztatás, a vállalati image széles körű megismertetése. Az állam feladata tehát ebben a rendszerben sem kisebb, mint a direkt szabályozás esetén, csak másfajta. A fogyasztóknak a vállalatok környezeti teljesítményéről, a termékek környezeti és egészségügyi előnyeiről-hátrányairól való tájékoztatása, az információk megbízhatóságának szavatolása az állam feladata. Ahhoz, hogy az állam ezeket a feladatokat ellássa, az ez irányú kutatások támogatását és a kutatási eredményekből származó ajánlások intézményesítését is fel kell vállalnia.

Az elmúlt évtized környezeti szabályozásában az egyik váltást az együttműködő problémamegoldás, az önkéntes vállalások irányába való elmozdulás jelentette. Nem kisebb jelentőségű és az előbbivel szorosan összefügg az innováció szerepének megerősödése, a megelőző szemlélet térnyerése a környezetvédelemben. A megelőző környezetvédelem gyakorlati megvalósulását általában a tisztább termelés elvéhez köthetjük. A kö-

vetkezőkben a közgazdasági elméletet a tisztább termelés esetére is kiterjesztjük.

Az Európai Közösség környezetszabályozási gyakorlatában az utóbbi időben jelentősen felértékelődnek az olyan megoldások, amelyek az önszabályozást, illetve az önkéntes megállapodásokat helyezik előtérbe. Ennek egyik bizonyítéka a teljes körű környezeti menedzsmentre vonatkozó ISO 14 001 szabvány szerinti tanúsítások gyors terjedése. A környezettudatos társadalom igényeire építő önkéntességen alapuló környezetvédelem az EU fejlettebb régióiban is csak most érte el kisgyermekkorát, hazánkban pedig most van születőben. Az önkéntes környezeti teljesítményjavításnál a vállalat saját érdekeit szem előtt tartva korlátozza szennyezését. Az önkéntes megállapodásokon alapuló környezeti szabályozásban az intézményrendszer szélesebb értelmű fejlettségének meghatározó a szerepe. Egyrészt mert az intézményrendszer (a vállalat goodwillje, a megrendelők és fogyasztók elvárásai, a társadalmi nyomás, a kormányzati szabályozás stb.) ébreszti rá a vállalatot, hogy belássa: megéri környezetbarát módon gazdálkodni. A környezetterhelés csökkenéséért vagy elmaradásáért a vásárlók gazdasági eredményekben is megjelenő módon, kitüntetett figyelmükkel, vásárlásaikkal jutalmazták a vállalatot.

Az önkéntes megállapodások hazai terjedésének egyik fékje a politikai intézményrendszer fejletlensége. A magyar társadalom megkérdőjelezi mind a közigazgatás szakmai felkészültségét, szakszerűségét, mind etikai állapotát. Az önkormányzati törvény számos jogosítványt biztosít a helyi önkormányzatoknak környezetvédelmi kérdésekben, amelyek gyakorlásához sem a humán, sem a tárgyi feltételek nem biztosítottak. Az önkormányzati jogosítványok gyakorlása sokszor helyi érdekkonfliktusokat okoz. Az önkormányzatok költségvetésébe beépültek a környezetvédelmi bevételek, vagyis a környezet terhére növelhetik elosztható forrásaikat, és előfordul, hogy a környezetvédelmi törvény rendelkezéseinek a végrehajtása is az önkormányzat gazdasági érdekeit sérti. Például a veszélyes hulladékoknak a lakosságtól való elkülönített gyűjtése esetén az önkormányzat hulladékkezelési költségei tetemesen megnövekednének. A helyi és regionális szakértelem és döntési hatáskörök harmonizálása fontos előfeltétele annak, hogy hazánkban is érvényesüljön a környezetvédelmi szabályozásban az EU szubszidiaritás elve.

A környezetvédelem elmúlt harmincéves története érzékelhetően tükrözi azt az ellentmondást, hogy az emberiség felismerte ugyan, hogy csökkentenie kell a meg nem újuló erőforrások felhasználását és a káros maradékoknak a környezetbe való kijuttatását annak érdekében, hogy a gazdaságot fenntarthatóvá tegye, de nem hajlandó feláldozni kényelmes életmódját. Ennek következtében a környezeti minőség és a fenntarthatóság mint célok csak akkor érhetők el, ha az elérés költségei alacsonyak, és ha csak kevésbé zavarják a megszokott életminőséget.

¹ Bándi Gyula–Bencze László–Elek Andrea 1998, 99–125.

Kis- és közepes vállalkozások helye és szerepe Románia gazdaságában

B I R T A L A N Á K O S

Általános keret

Szakember és laikus polgár is különösebb nehézség nélkül emlékezhet arra, hogy a XX. század nyolcvanas éveiben Románia gazdaságpolitikáját és cselekvését, ellentétben Közép- és Kelet-Európa (KKE) más szocialista országéval, egyre erőteljesebb pártállami központosítás, mindenfajta magánkezdeményezés csírában történő elfojtása, a piac, a tulajdon pozitív jellemzőinek tagadása, gazdasági elzárkózás, a világ-gazdasági folyamatokból való tudatos és/vagy kényszerű kimaradás jellemezte. Így, az 1989/1990-es politikai fordulat a romániai gazdaságvezetés számára tömérdek kérdés megfogalmazását és megoldási alternatívájának megtalálását, azok alkalmazásának útjait nyitotta meg.

Általánosítva azt mondhatjuk, hogy a nagy feladat egy addig zárt gazdasági rendszer nyitási kísérletének megpróbálása, a nemzetközi gazdasági-pénzügyi folyamatokhoz való (vissza)kapcsolása jelentette. Több vonatkozásban azt is mondhatjuk, hogy akárcsak 120-130 évvel korábban, a XIX. század második felében, alapvetően egy gazdasági modernizációs kísérletet kellett újra megpróbálni, részben önerőből, másrészt pedig úgy, hogy Nyugat-Európa a Maastricht-i Szerződésben (1992) egyszerre kínált lehetőséget és kihívást, felcsillantva a nyugat-európai gazdasági integráció távlatát KKE országainak gazdasága vagy inkább gazdasági szereplői számára.

Alapvető módszertani, de egyben meghatározó tartalmi kihatással bíró kérdésnek bizonyult az átmenet ütemének fokozatos vagy sokk-típusú megvalósítási alternatívái közötti választás is. Románia, némi kezdeti ingadozás, bizonytalanlankodás után a lassú és „fájdalommentesnek hitt” változat mellett tört pácát, amely módszertől gyakorlatilag az egész évtized folyamán lényegében nem távolodott el, nem közeledett a másik felé, sőt még az általa elfogadott ütemtől is lemaradt.

Ilyen általános gazdaságpolitikai feltételrendszer közepette, mondhatni viszonylag hamar született meg azon döntés, amely az egyéni vagy társulási alapon szerveződő gazdasági magánvállalkozások engedélyezését, szabályozását jelentette 1990 tavaszán, majd az év végére a társasági törvény, amely a gazdasági társaságok szervezése és működése területén megfelelő jogi formákat vezetett be.

Makrogazdasági szinten ugyancsak dilemmát jelentett, és sok esetben ma is azt jelent, az állam gazdasági szerepvál-

alásának kérdése, annak milyensége és mélysége. Nyitott kérdés maradt, tíz év gyakorlat ellenére, hogy az állam (annak intézményei) a gazdasági átmenet irányítója és szereplője is legyen, vagy csak ott avatkozzon be a gazdasági folyamatokba, ahol a piac (még) nem működik, vagy nem képes bizonyos helyzeteket megoldani. Ez utóbbi esetben további kérdés, hogy mi az állami feladat – a megoldási keret létrehozása vagy a források újraelosztása is, avagy mindkettő, bizonyos mértékben.

Az alakuló magánszféra érdekében és abban a kis- és közepes vállalkozások (KKV) viszonylatában, a gazdaságpolitika befolyásolására kétfajta lobbí indult. Az egyik a különböző kedvezmények megadását szorgalmazta (adóztatás, hitelezés stb.), míg a másik az általános gazdasági helyzet javítását, a makrogazdasági stabilizációt sürgette, mondván, hogy enélkül a tartós fejlesztés esélyei törékenyek, sőt nem lehet vagy nagyon nehéz valósan minősíteni akár bizonyos kedvezmények közép- vagy hosszú távú hatását.

Kis- és közepes vállalkozások tevékenysége

A KKV fogalmát használjuk, de mögötte gyakorlatilag három szintet különböztetünk meg, éspedig: mikrovállalkozás, kis- és közepes vállalkozás. Mint ismeretes, a jelenlegi romániai jogszabályok szerint (részben igazodva az Európai Unió idevágó rendelkezéseihez) a legtöbb 9 főt foglalkoztató vállalkozás és amelynek éves összbevétele nem haladja meg a 8 millió euróval egyenértékű szintet, mikrovállalkozásnak minősül, amely kategória azonban nem foglalja magába az egyéni, illetve családi vállalkozásokat; 10-49 főt foglalkoztató vállalatok a kis-, míg az 50-249 főt foglalkoztatók a közepes vállalatok csoportjába tartoznak, e két utóbbi esetben is érvényes az éves forgalom felső korlátjaként megállapított összeg. Mondhatni természetes, hogy amikor adatokat elemzünk, akkor csak azon vállalkozások tevékenységét vizsgáljuk, amelyek éves zárómérleget készítettek. Ebből adódik az a lényeges eltérés, mely szerint 1999-ben a bejegyzett kis- és közepes méretű gazdasági társaságok közül (622,3 ezer) csak 63,4% (394,5 ezer) nyújtotta be zárómérlegét, megjegyzendő, hogy a korábbi években sem volt lényegesen eltérő a helyzet.

Azon vállalkozások, amelyeket aktívna, azaz működőknek minősítünk Románia gazdaságához, néhány mutatót figyelembe véve, a következőképpen kapcsolódtak (1999):

A KKV részvétele Románia gazdaságában

1. sz. táblázat

Sorszám	Mutató	Részarány (%)
1.	Zárómérleget letett gazdasági társaságok	97,7
2.	Alkalmazottak száma	40,2
3.	Béralap	27,1
4.	Éves összbevétel (forgalom)	44,1
5.	Bruttó profit (adózás előtti)	45,9
6.	Bruttó veszteség	35,5
7.	Nettó profit (tisza jövedelem)	47,0
8.	Aktívumok	26,9
9.	Fejlesztési alap (felhasznált)	42,5
10.	Hitel (felvett)	30,9
11.	Exportjövedelem	4,8
12.	Bruttó hozzáadott érték	30,4

Mindenfajta tévhit vagy félinformáció ellenére, az évente alakult KKV száma 32-47 ezer körül mozgott (1996 és 1999 között), a megszűnteké pedig 2,5-3,3 ezer között. Ennek eredményeként, 1999-ben, a 622 326 KKV-ból 32 723 az illető évben alakult, míg 3 293 megszűnt.

A KKV kapcsolódását a gazdaság egészéhez ágazati bontásban vizsgálva, az alábbi táblázat adatait használhatjuk:

A KKV gazdasági ágazatok és nagyság szerinti bontása (%)

2. sz. táblázat

Sor-szám	Ágazat	Részarány (%)			ebből: közepes
		mikro	kis	közepes	
1.	Ipar	10,9	79,9	15,8	4,3
2.	Mezőgazdaság	1,8	74,1	17,1	8,8
3.	Építkezések	2,7	71,5	20,5	8,0
4.	Kereskedelem	66,9	96,1	3,5	0,4
5.	Turizmus	0,5	81,5	12,1	5,4
6.	Szállítások	2,7	91,9	5,0	3,0
7.	Szolgáltatások	14,5	94,3	4,7	1,0
	Összesen / átlag:	100,0	92,8	5,8	1,4

A fentiekből könnyen megállapítható, hogy a KKV nagyság szerinti bontásában a mikroállalkozások részaránya döntően magas, súlyozott átlagot számítva közel 93%! Természetesnek mondható, hogy az építkezések, mezőgazdaság, ipar területén a mikroállalkozások részaránya alacsonyabb az átlagnál, de az is megállapítható, hogy az első két esetben e részarány növekvő tendenciát mutat.

Az ágazati szempont szerinti csoportosítás és elemzés mellett nem érdektelen a KKV helyzetének területi bontásban való tanulmányozása, amelyet az ún. fejlesztési régiók szerint lehet elvégezni. Ennek alapján az alábbi helyzetkép volt érvényes 1999-re:

A KKV fejlesztési régiók szerinti megoszlása (%)

3. sz. táblázat

Sorszám	Fejlesztési régió	KKV aránya			
		ebből:	mikro	kis	közepes
1.	Északkelet	11,6	11,5	13,0	13,6
2.	Délkelet	13,5	13,6	11,8	13,5
3.	Dél	12,1	12,1	11,0	12,8
4.	Délnyugat	9,8	9,9	7,4	8,1
5.	Nyugat	8,0	7,9	9,7	9,0
6.	Északnyugat	13,4	13,4	14,2	12,0
7.	Közép	11,7	11,6	13,6	12,6
8.	Bukarest	19,9	20,0	19,1	18,5

Ágazati, területi megközelítés mellett a KKV elemzésének meghatározó jellemzője lehet a tulajdonforma szerinti vizsgálat. Ebből a szempontból magántulajdonú, többségi állami tulajdonú, illetve vegyes tulajdonú (magán + állami) KKV-t különböztetünk meg, amelyek 1999-ben az alábbi helyzetképet mutatták:

A KKV tulajdonforma szerinti megoszlása (%)

4. sz. táblázat

Sorszám	Tulajdonforma	KKV aránya			
		ebből:	mikro	kis	közepes
1.	Magán	98,7	99,7	95,6	75,1
2.	Állami	0,1	0,1	1,1	5,9
3.	Vegyes (M + Á)	0,2	0,2	3,3	19,0

A KKV tulajdonforma és tőke szerinti megoszlása (%)

5. sz. táblázat

Ssz.	Tulajdonforma	mikro	kis	közepes
1.	Magán	93,4	5,6	1,0
2.	Állami	26,1	33,6	40,3
3.	Vegyes (M + Á)	27,3	30,9	41,8
	KKV átlag:	92,9	5,8	1,3

Egyértelműen látható a magántulajdon-forma meghatározó nagysága, mind a mikro- és kis-, mind pedig a közepes vállalkozások esetében. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy az utóbbi években lényegesen (20% pont körül) növekedett a közepes vállalkozások csoportjában a magántulajdon aránya, természetesen, a vegyes és az állami tulajdon csökkenése következtében. A tulajdon és tőke szerinti megoszlást vizsgálva, annak ellenére, hogy az állami és a vegyes tulajdonformák esetében a tőkeelosztás gyakorlatilag kiegyensúlyozott, figyelembe véve a mikroállalkozások számbeli arányát, így a súlyozott átlagot számítva továbbra is meghatározó ezek tőkeereje is.

Románia gazdaságában a KKV által betöltött hely és játszott szerep minőségi elemzése céljából az eddig ismertett helyzetképet a következőkben néhány reprezentatív mutató segítségével egészítjük ki. Ilyen összefüggésben, a KKV alkalmazottként foglalkoztatott munkaerőre, annak bérezésére vonatkozó adatokat az alábbi táblázatban ismertetjük:

A KKV alkalmazottainak és bérköltségének helyzete (% , 1999)

6. sz. táblázat

Ssz. Ágazatból összesen	Nemzetgazd. összből		Mikro		Kis		Közepes	
	Munka erő	Bér- alap	Merő	Bér- alap	Merő	Bér- alap	Merő	Bér- alap
1. Ipar	26,2	16,8	19,5	10,5	32,9	31,1	47,5	58,3
2. Mezőgazdaság	63,1	59,1	12,2	7,6	25,0	23,5	62,8	68,9
3. Építkezések	51,4	44,2	11,8	6,7	30,0	28,3	58,2	65,1
4. Kereskedelem	73,5	73,2	63,6	39,3	23,5	35,6	12,9	25,2
5. Turizmus	62,6	53,0	16,1	13,5	23,4	22,1	60,5	64,4
6. Szállítások	25,6	15,9	25,8	10,7	18,6	18,7	55,6	70,6
7. Szolgáltatások	49,6	37,9	44,6	21,6	24,7	34,2	30,7	44,2
KKV-átlag:	40,2	27,1	x	x	x	x	x	x

A fenti adatok arra engednek következtetni, hogy a KKV-ban alkalmazottként foglalkoztatottak számaránya és a kapcsolódó élőmunkára fordított bérköltség teherrésze között meghatározó különbség, mondhatni szakadék van, ugyanis nemzetgazdasági szinten, a 40,2% alkalmazotti arányhoz csak 27,1% bérköltségarány csatolódik. Mindez ágazati szinten is teljesen érvényes, hiszen foglalkoztatottak, és bérköltségük arányának különbsége 0,3–11,7% pontig terjed. Annak ellenére, hogy a jelen tanulmánynak a KKV általános helyzetképének a bemutatása és nem részletes elemzése, annak mélyítése a célja, mégis feltevődik az a jogos kérdés, hogy vajon a KKV alkalmaznak-e olyan bérpolitikát, amelynek következménye az alulfizetett munkaerő, vagy a nagy állami tulajdonú társaságok méretezik túl bérköltségeiket, az utóbbiak esetében aktív vagy latens szakszervezeti jelenléttel számolva.

Bármely vállalkozás, így a KKV fejlődése számára is meghatározó lehet saját forrásainak a felhasználása, illetve külső forrásoknak, hiteleknek a bevonása fejlesztési elképzeléseik finanszírozása céljából. Ágazati bontásban vizsgálva a KKV részarányát a gazdasági társaságok összességéhez viszonyítva, a felhasznált fejlesztési alap, illetve a felhasznált hitelek vonatkozásában, 1999-re az alábbi képet kapjuk:

A KKV részaránya a fejlesztési alapon, illetve a felhasznált hitelekben (%)

7. sz. táblázat

Ssz.	Ágazat	Fejlesztési alap	Hitelek
1.	Ipar	35,3	20,7
2.	Mezőgazdaság	64,5	63,6
3.	Építkezések	60,7	62,2
4.	Kereskedelem	68,0	69,9
5.	Turizmus	68,2	15,3
6.	Szállítások	9,9	9,3
7.	Szolgáltatások	38,7	33,3
	KKV-átlag:	42,5	30,9

Összehasonlítva a fejlesztési alap „állagát” és a felhasznált hitelkeretből való KKV-részesedést, az átlagot tekintve az utóbbiból több mint 10% ponttal kevesebbet kapnak/használnak fel a KKV. Mindez különös súllyal jelentkezett a turizmus, az ipar és a szolgáltatások területén.

Egy olyan makrogazdasági környezetben, ahol a mozgósítható belső források (saját vagy bevont) alacsony szinten vannak, ezáltal a vállalkozások fejlesztését, stabilitását illetően fontos szerepet játszhat a külföldi működő tőke bevonása a KKV-ba.

A külföldi tőke részvétele a romániai gazdasági társaságokban, 1999

8. sz. táblázat

Ssz.	Mutató	Gazd. társ. összesen	Külföldi tőkerészvétellel	
			Vállalkozások száma	%
1.	Bejegyzett gt. száma	636 777	71 425	11,2
2.	Zárómérleget letett gt. száma	403 912	34 704	8,6
3.	Ebből, KKV:	394 472	31 376	8,0
	- mikro	366 235	27 692	7,6
	- kis	22 933	2 958	12,9
	- közepes	5 304	726	13,7
	Nagyvállalat	9 440	3 328	35,3

Szerteágazónak minősíthető képet mutat a fenti táblázat. Meglepő már az is, hogy a külföldi tőkerészvétellel alakult gazdasági társaságokból arányukat tekintve kevesebb nyújtott be zárómérleget, mint az összesített átlag. Továbbá az tapasztalható, hogy számbeli jelenlétét nézve döntően magas a külföldi tőke részvétele a mikrovállalkozásokban másokhoz viszonyítva, mégis alacsony, ha az összehasonlítást a vállalati csoporton belüli arányok között végezzük. Ebből az látható, hogy a külföldi tőke a létező és működő gazdasági társaságok közül inkább a nagyokat „kedveli” (lásd a 8. sz. táblázatot). A nagyvállalatok esetében abszolút értékben is nagyobb azoknak

a vállalatoknak a száma, amelyekben külföldi tőkerésztétel van, a kis- vagy közepes méretű vállalkozásokhoz viszonyítva.

Nem lényegtelen a külföldi működő tőke „eredetének” vizsgálata, amely az első tíz országot véve figyelembe, az alábbi képet mutatja 1999-re:

A KKV-ba bevont külföldi tőke eredete

(az első 10 ország rangsora, 1999)

9. sz. táblázat

Ssz.	Ország	KKV száma	KKV részaránya	Bevont tőke (eUSD) (rangsor)	Bevont tőke, (%) az összéből
1.	Németország	4 837	15,4	247 861 (1)	16,5
2.	Olaszország	3 905	12,4	177 710 (2)	11,8
3.	Kína	2 468	7,9	...	...
4.	Törökország	2 330	7,4	76 504 (5)	5,1
5.	Magyarország	1 706	5,4	40 356 (9)	2,7
6.	Szaúd-Arábia	1 612	5,1	40 278 (10)	2,7
7.	A.E.Á.	1 401	4,5	60 606 (7)	4,0
8.	Ausztria	1 106	3,5	91 430 (3)	6,1
9.	Franciaország	1 013	3,2	65 422 (6)	4,3
10.	Irak	989	3,2	...	...
	Luxemburg	...	...	103 642 (4)	6,9
	Görögország	...	...	54 814 (8)	3,6

Ez az első tíz ország a külföldi tőkerésztétellel létrejött társaságok 68,1%-át adja, ugyanakkor az ezen országokból származó tőkeapport még jelentősebb, ugyanis Kína és Irak kivételével a többiek az első 12 ország között szerepelnek ebben a vonatkozásban is. Ezekből országokból a külföldi tőke közel 90%-a származik. Gazdasági szempontból szerencsésnek minősíthető helyzet, hogy 1999-ben, a külföldi tőkerésztétellel létrejött vállalkozásoknak 44,2%-a európai uniós partnerrel, illetve 65,3%-a a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) országaiból szá-

A külföldi tőke részvétele a KKV-ban

(szám, tőkeapport, 1999)

10. sz. táblázat

Sor-szám	Ágazat	KKV összesen		Mikro vállalatok			Kis vállalatok			Közepes vállalatok			
		tőke (%)	tőke mill. USD	tőke (%)	tőke (%)	tőke mill. USD	tőke (%)	tőke (%)	tőke (%)	tőke mill. USD	tőke (%)		
1.	Ipar	13,5	676	44,9	10,0	175	29,2	37,9	168	43,2	47,6	334	64,3
2.	Mezőgazdaság	1,3	23,3	1,5	1,2	13,6	2,3	2,1	7,2	1,9	1,7	2,5	0,5
3.	Építkezések	2,0	50,6	3,4	1,6	26,5	4,4	4,0	9,6	2,5	8,1	14,4	2,8
4.	Kereskedelem	66,5	384	25,5	70,4	202	33,7	39,8	110	28,3	24,4	72,4	13,9
5.	Turizmus	0,8	11,9	0,8	0,7	1,7	0,3	1,1	1,4	0,3	1,2	8,9	1,7
6.	Szállítások	2,6	43,2	2,9	2,6	27,7	4,6	2,8	10,3	2,6	2,6	5,2	1,0
7.	Szolgáltatások	13,3	317	21,0	13,4	153	25,5	12,4	82,0	21,1	14,5	82,3	15,8

mazó partnerrel jött létre. Ez az arány még nagyobb, ha a tőkeapportot vizsgáljuk, éspedig: 60,9%, illetve 81,7%. Kevésbé kedvező, de kiegyensúlyozott a helyzet az igazán nem tőkeexportőr C. E. F. T. A.-országok és Románia viszonyában, ugyanis ezekből származik a külföldi tőkével működő cégek 6,5%-a (megjegyzendő, hogy ebből 5,4% pont Magyarország részaránya), míg az innen bejött tőke 5,4%-t jelent (magyarországi apport 2,7%), ugyanakkor kedvezőtlenebb gazdasági összefüggésekre utal az, hogy van néhány közép-keleti ország valamint Kína, amelyekből származó külföldi tőkével létrejött cégek száma jólehet jelentős, tőkeapportjuk azonban gyakorlatilag elenyésző.

Többféle következtetés vonható le az alábbi táblázat adataiból, amely a külföldi tőke ágazati orientációját a vállalkozások nagysága szerint is bemutatja, mégpedig a vállalkozások száma, valamint a tőkeapport függvényében.

A belső gazdasági helyzet sajátos értékelőjének, külső barométerének is tekinthető a külföldi tőke, annak viselkedése. Egyértelmű a romániai KKV felé irányuló külföldi tőke érdekltsége, amely gyakorlatilag három ágazat felé orientálódik: ipar (44,9%), kereskedelem (25,5%) és szolgáltatások (21,0%). Ez a sorrend, mint ahogy az előbbi táblázat is mutatja, csak az említett három ágazaton belül változik. Ha a külföldi tőkével létrehozott KKV számát vesszük figyelembe, első a kereskedelem (66,5%), második az ipar (13,5%), amelyeket a szolgáltatások ágazata (13,3%) követi. Az is egyértelmű, hogy az ipar felé orientálódó vállalkozások számaránya lényegesen alacsonyabb, mint az azokba beáramlott tőkearány, a kereskedelem esetében a helyzet teljesen fordított állapotot mutat – magas számarány, alacsony (abb) tőkearány –, míg a szolgáltatások területén a helyzet mondhatni kiegyensúlyozott. Nem érdektelen szemügyre venni azt, hogy a KKV kategóriáján belül milyen helyzet mutatkozik. Látható, hogy a fentebb említett három ágazat kiemelt szerepe a mikro-, kis- és közepes vállalkozási méretszerkezeten belül is megmarad. Ezek keretében azonban az tapasztalható, hogy a mikrovállalkozások esetében a beáramlott külföldi tőke mondhatni kiegyensúlyozott képet mutat a három ágazat között, mindez annak ellenére, hogy a kereskedelmi jellegű vállalkozások számaránya hétszerese az ipariaknak, és több mint ötszöröse a szolgáltatások területén működőknek. A kisvállalkozások helyzete már utal arra a tendenciára, amely a közepes vállalkozá-

sok esetében már erőteljes jelenséggé válhat, tételezen azt, hogy a külföldi tőke részvétele egyre inkább eltolódik az ipari jellegű vállalkozások javára, ezek számaránya is megközelíti a kereskedelemben működőké (37,9%, a 39,8%-hoz viszonyítva), majd a közepes vállalkozásoknál számarányban is több az ipari tevékenységet végző külföldi tőkével működő vállalkozás, amelyekben a tőkének is közel 2/3-a koncentrálódik.

A KKV gazdasági helyének és szerepének területi, regionális körülhatárolásakor újabb támpontot jelent a KKV-ba beáramlott külföldi tőke regionális szerkezete, illetve az egyes régiókon belüli súlya. Ennek kimutatására szolgál az alábbi táblázat adatai:

A KKV-ba beáramlott külföldi tőke regionális megoszlása 1999-ben

11. sz. táblázat

Sz.	Régió	A KKV-ba beáramlott tőke részaránya (%)	A KKV-ba beáramlott tőke részaránya a régióba beáramlott tőkében (%)
1.	Északkelet	4,3	31,1
2.	Délkelet	3,5	28,5
3.	Dél	3,6	16,2
4.	Délnyugat	1,3	9,5
5.	Nyugat	11,8	49,0
6.	Északnyugat	8,3	45,7
7.	Közép	11,0	51,2
8.	Bukarest	56,3	43,5
	Összesen / átlag:	100,0	39,2

Nyilvánvaló a főváros szívóhatása, de egyben az is, hogy az ország hét fejlesztési régiója között a KKV felé irányuló külföldi tőke érdeklődése lényegesen eltér. Az első négy régióba irányuló külföldi tőke részaránya alig haladja meg a Nyugat régió arányát, ha pedig ez utóbbit együtt vesszük az Északnyugat és Közép régióval, akkor a két régiótomb megoszlási aránya 29%, a 71%-hoz! Az is látható, hogy a KKV-ba beáramlott tőke szerepe régiókon belül is különböző súllyal jelenik meg, ilyen szempontból pedig a főváros is hátrább szorul. Meghatározó a súlya a KKV-ba bevont külföldi tőkének a három erdélyi régióban, amely 45,7-51,2% közötti volt, míg a másik négyben csak 9,5-31,1% között mozgott 1999-ben.

Amint azt a tanulmány elején is jeleztük, nem volt egyszerű és ma sem az, Románia gazdasága, annak szereplői számára a nyitás, a világgazdasági folyamatokba, gyakorlatilag a nemzetközi versenybe való bekapcsolódás. Ilyen összefüggésben ajánlatos megvizsgálni röviden a KKV-nak a külkereskedelemben betöltött helyét, elsősorban kivitelterjesztő szerepüket. Ehhez a következő táblázat adatai nyújtanak segítséget:

A KKV helye Románia kivitelében, 1999

12. sz. táblázat

Sz.	Mutató	KKV	Mikro	Kis	Közepes
	Ágazat	összesen			
1.	Exportjövédelmet megvalósítók	7 041	3 344	2 418	1 279
1.1.	KKV belső bontásban (%)	100,0	47,5	34,3	18,2
2.	Exportjövédlem (mld. lej)	5 751,7	894,4	2 294,8	2 562,5
2.1.	KKV belső bontásban (%)	100,0	15,6	39,9	44,5
2.2.	Exportjövédlem (mill. USD)	375,1	58,3	149,7	167,1
3.	Exportáló KKV/Összes KKV (%)	1,8	x	x	x
4.	Exportáló KKV/ Összes exportáló vállalat (%)	32,1	x	x	x
5.	KKV aránya az export összjövédlemben	4,8	x	x	x
6.	KKV exportjövédleme ágazati bontásban:				
6.1.	Ipar	35,6	11,6	28,1	35,6
6.2.	Mezőgazdaság	2,8	1,8	2,9	2,8
6.3.	Építkezések	2,0	0,5	0,9	2,0
6.4.	Kereskedelem	40,0	70,6	51,5	40,0
6.5.	Turizmus	1,3	0,8	1,5	1,3
6.6.	Szállítások	6,4	8,4	4,4	6,4
6.7.	Szolgáltatások	12,0	6,3	10,6	12,0

Könnyen megállapítható, hogy nagyon alacsony azon KKV számaránya, az összes KKV számában, amelyek exporttevékenységet folytattak 1999-ben (1,8%!). Ebből a helyzetből pedig szinte természetesen következik, hogy az össz-exportjövédlemből csak 4,8%, abszolút értékben 375,1 millió USD az, amelyet a KKV valósított meg. Továbbá az is látható, hogy fordított irányú viszony van a vállalkozások nagyságrendi kategóriánkénti száma és a megvalósított exportjövédlem között. Míg a 3 344 mikrovállalkozás 58,3 millió USD, addig, az 1 279 közepes vállalkozás 167,1 millió USD értéket mondhat magáénak. Hasonló jelenség tapasztalható, ha az ágazati helyzetképet vizsgáljuk, tételezen az ipar és a szolgáltatások esetében, míg a kereskedelmi tevékenységet folytató vállalkozások, azok nagyságával fordított arányú exportjövédlem nagyságot valósítottak meg. Továbbra is érzékelhető a három „húzó ágazat” kiemelt helye, szerepe, amelyekhez az exportjövédelmet megvalósító KKV-nak több mint 87%-a tartozott 1999-ben. Ágazati különbségek mellett, az exportot generáló KKV esetében, lényeges regionális különbségek is kimutathatók. Ez a helyzet azzal jellemezhető, hogy a Közép, Északnyugat és Nyugat régió együtt 40,8%-ot jelentett az exportjövédelmet megvalósító KKV-ból, Bukarest 36%-ot, míg a másik négy régió együtt mindössze egy negyed részt tudhat magának. A KKV külkereskedelmi kapcsolatának másik vetületére, a KKV importrészesedésére vonatkozó adatok 1999-re azt mutatják, hogy azon vállalkozások közül, amelyek behozatalt eszközöltek, közel 2/3 (73%) KKV volt, az őket illető behozatal összege pedig 22,3%, abszolút értékben 2 142 millió USD. Összehasonlítva a kiviteli és behozatali tevékenységben való részvétel arányát – 4,8%, a 22,3%-hoz – első látásra következtetésként levonható, hogy a KKV devizaelszívók, és nem termelők, helyzet, amely alaposabb elemzés után lehetséges, hogy árnyalható.

Vállalkozásfejlesztő központok bemutatása (14.)

Az Amőba Alapítvány bemutatása

Az Amőba Alapítvány oktatást támogató programjairól, tudást promováló tevékenységéről közismert Kovászna megyében. Hivatalosan 1996-ban jegyezték be a 272-os számú törvényszéki határozat alapján. Ötéves tevékenysége alatt mintegy 1500 személy számára biztosított színvonalas képzést különböző területeken (informatika, menedzsment, idegen nyelv).

Az alapítvány által koordinált egészségügyi menedzsment-képzések az orvosi kabinetrendszer átalakulási folyamatát könnyítették meg közel száz háromszéki orvos számára. Kézdivásárhelyen színvonalas informatika-tanfolyamok támogatásával több száz fiatal és középkorú számára biztosított munkahelyet és tette lehetővé munkahelyen a szakmai előrelépést.

Folyamatosan támogatja a sepsiszentgyörgyi Mikes Kelemen Gimnázium tanárainak képzését informatika terén, és a tanárok számára hozzájárul az ECDL európai minőségi bizonylat-szerzés költségeinek fedezéséhez.

Az Amőba Alapítványt az oktatásban elért eredményeieiről 2000-ben a Kovászna megyei Közművelődési Főfelügyelőség „A Kultúra szabadságáért” díjjal tüntette ki.

A vállalkozói képzések támogatása révén a kis- és középvállalkozások fejlesztéséhez járul hozzá. 2000-ben a holland Külügyminisztérium támogatásával, a De Baak menedzsment-centrummal közös együttműködésben 24 vállalkozónak lehetőséget nyújtott magas színvonalú menedzsmentképzésen való részvételre, valamint gyakorlati tapasztalatok szerzésére Hollandiában, azonos profilú cégeknél. Nem mellékes, hogy első alkalommal vehettek részt magyar nemzetiségű vállalkozók a Romániában már több éve működő programban.

Az 1999-ben felépített oktatási központ európai követelményeknek megfelelő környezetet biztosít az oktatás-képzési tevékenység lebonyolítására. Átlagosan havonta 140 személy képzése zajlik a központban, különböző csoportokban. A képzésprogramok minőségét a kapcsolódó területeken jártas szakemberek felkészültsége, az optimális oktatási környezet, a rendelkezésre álló eszközök és nem utolsósorban a jól kigondolt, tartalmas képzésprogram garantálja.

Ez év márciusában az oktatási központ nemzetközi vizsgaközponti státust nyert, ezáltal Románia második akkreditált ECDL-központjává vált. Ez azt jelenti, hogy elérhető közelségbe hozza a székelyföldi magyarok számára az európai számítógép-kezelői jogosítvány megszerzésének lehetőségét, széles körű tájékoztatást és informálást ad az egyelőre még sokak számára ismeretlen követelményrendszeréről, mely közép-

távon világszinten meghatározott és érvényesített szabványt jelent az informatizált társadalom polgárai számára.

A központ 6 erdélyi és kárpátaljai református kollégium matematika- és informatikatanárai számára ECDL-felkészítőket szervezett. A képzési költségeket, valamint a vizsgadíjat a hollandiai OGO Alapítvány finanszírozta.

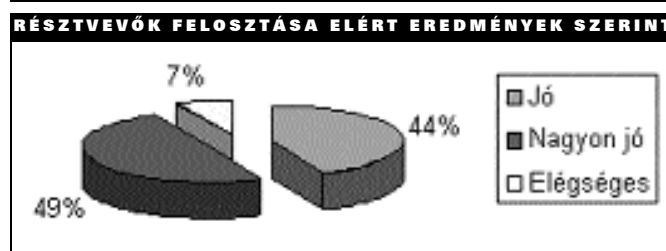
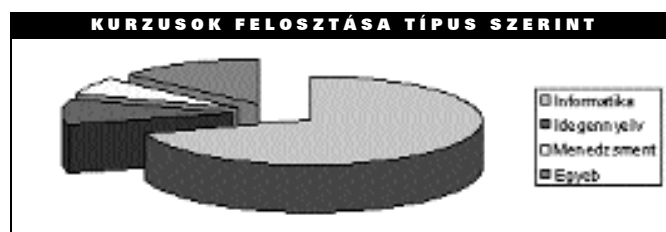
A központ tevékenysége, nemzetközi programok révén, túllépi a megye határait. Három székelyföldi református kollégium: az udvarhelyi, sepsiszentgyörgyi és kézdivásárhelyi diákjai ún. „Virtuális osztályokban” tanulnak, interneten keresztül kapcsolódnak a világ más részén élő diákcsoportokhoz, és adott témában tájékozódnak, tanulnak egymástól. Egy olyan folyamat részesei, mely a jövő iskoláját vezeti be számukra. Az Amőba Alapítvány a Global Teenager Project nevű program országos koordinátora.

A pályázati tevékenység az oktatás fejlesztésére irányul. Folyamatban van a Leonardo-program keretében 6 szakiskolás diák felkészítése turizmus és idegenforgalom terén. A program egyik nyeresége, hogy a Finnországban való tapasztalatszerzés lehetőségén túl színvonalas, anyanyelven történő szakképzést tud biztosítani a résztvevők számára. Tudnivaló, hogy Romániában a jelenleg érvényben lévő tanügyi törvény értelmében a szakképzések román nyelven történnek.

Összefoglalva, az Amőba Alapítvány tevékenysége átfogó jellegű, nem korlátozódik csupán a konkrét képzésre és meghatározott célcsoportokra, hanem kiterjed az oktatáshoz kapcsolódó, fejlesztő hatású programokra is, bevonva a közösség széles rétegeit.

Tevékenysége az itt élő magyarság fejlődése és a modern társadalomhoz való csatlakozása szempontjából igen fontos.

BERECZKI KINGA,
(AZ AMŐBA OKTATÁSI KÖZPONT IGAZGATÓJA)

Széchenyi István, a magyar gazdaság megteremtője

Széchenyi-emlékünneppel kötötte egybe a Romániai Magyar Közgazdász Társaság a kolozsvári székhelyének tetőtérében berendezett előadóterem november 17-én megrendezett felavatását. A mintegy ötven közgazdász és érdeklődő értelmiségi jelenlétében tartott rendezvényen elhangzott előadásokban közösségünk neves történészei és közgazdászai gróf Széchenyi István életpályáját szemlézték, különös hangsúlyt fektetve „a legnagyobb magyar” gazdasági gondolkodásának az akkori magyar társadalomra kivetített vonatkozásaira.

Egyed Ákos történész „Széchenyi és Erdély” című előadása, Péter György egyetemi tanár a „Széchenyi, a magyar nemzetgazdaság megteremtője” dolgozata, illetve Csetri Elek történész „Széchenyi és Wesselényi barátsága” témájú hozzászólása mintegy körültekintőbb szemléletet alakított ki a jelenlévőkben a 19. század eleji Magyarország egyik meghatározó személyiségéről.

Széchenyi István az ország legjelentősebb birtokosaként a liberális nemesi mozgalmak elindítója volt a reformkorban. Egész életét, munkásságát a haladás eszméinek rendelte alá, küzdött az ország polgárosodásáért, a gazdasági előrehaladásért. A '48-as első felelős magyar kormányban a közmunka és közlekedésügyi miniszter tisztét töltötte be.

Hamar felébredt érdeklődése Magyarország gazdasági és kulturális élete iránt. 1815–1825 között már többször bejárta Nyugat-Európát. A fejlett polgári államokban látottak és tapasztaltak arra ösztönözték, hogy hazája elmaradott állapotán változtasson, s erre megnyerje elsősorban a nagybirtokos osztály tagjait. 1822-ben angliai mintára meghonosította Pesten a lóversenyeket, és 1825-ben létrehozta az Első Lótenyésztő Egyesületet. Ő az első főrendi, aki 1825-ben az országgyűlés felsőházában anyanyelvén szólal fel. 1825. november 3-án az alsótábla kerületi ülésén, felsőbüki Nagy Pál hazafias beszédét követően birtokainak egy évi jövedelmét (60 000 Ft) felajánlotta a Magyar Tudományos Akadémia létrehozására. E tettet követően ő lett konzervatív kortársai szemében a „bolond gróf”, aki 1827-ben Pesten megalapította a Nemzeti Kaszinót. 1828-ban jelent meg első könyve (*Lovakrul*), 1830 elején jelent meg *Hitel* című munkája. A *Hitel* az 1830-as években kibontakozó, a polgárosodást, a korszerű kapitalista viszonyok kiépítését célzó reformmozgalom programjává vált. Az arisztokraták nagy része Széchenyi ellen lépett fel; állásfoglalásukat Dessewffy József foglalta össze *A „ hitel „ cz. munka taglalatja* címmel (Kassa, 1831). Ez Széchenyit *Világ* című válasziratainak közzétételére (1831) serkentette. Ebben— bár kevésbé zárt logikai összefüggésben— világosabban kifejtette a nemze-

Az előadók: Péter György (balról jobbra), Somai József, Csetri Elek és Egyed Ákos

ti átalakulás útját és teendőit; a célhoz vezető út a vagyonosodás és a szellemi előrehaladás, mindennek előfeltétele a polgári szabadság, akadályai pedig a nemesi előjogok és a jobbágyrendszer. Az 1831-i nagy parasztmozgalom, a kolera-felkelés után *Stádium* című művében tizenkét törvényjavaslatba foglalta követeléseit. A *Stádium* kinyomtatását a cenzúra megtiltotta. Külföldön adta ki, 1833 őszén jutottak Magyarországra becsempészett példányok. Részt vett a dunai gőzhajózás életre hívásában (1831), a pesti Hengermalom és a Kereskedelmi Bank alapításában, létrehozta Pest egyik első nagyipari üzemét, az óbudai hajógyárat és a téli kikötőt (1836), szorgalmazta a Duna–Tisza-csatorna építéséről szóló törvény jóváhagyását, foglalkozott a magyar színház kérdéseivel; példájával és ösztönzésével elősegítette a bortermelés és selyemhernyó-tenyésztés fejlesztését, kir. biztosként irányította az Al-Duna szabályozását és a később róla elnevezett al-dunai út építését (1835–37); nevéhez fűződik a Lánchíd létrehozása, amelyen először kötelezték a nemeseket hídpenz fizetésére. Az állandó híddal dédelgetett tervét is siettetni kívánta: az ország fővárosává emelni Pest-Budát; ezt a Szépészeti Bizottmányban kifejtett működésével maga is segítette. Az 1840-es években a Tisza-szabályozás és ármentesítési munkák megindítása (1845–46), a balatoni gőzhajó-

zás életre hívása (1846) emelkedik ki gyakorlati tevékenységéből. Politikai programjában egyre inkább szembefordult a köznemesi reformellenzék soraiban mutatkozó mind határozottabb tendenciákkal.

Először barátjával, Wesselényi Miklós báróval hasonlott meg, már az 1830-as évek elején. Az első reformországygyűlés (1832–36) harcaitól távol tartotta magát, de Kossuth Lajos 1841. jan. 2-án megindított *Pesti Hírlapja* már nyílt fellépésre készítette Kossuth ellen, *Kelet népe* (1841)c. művében azzal vádolta Kossuthot, hogy „izgatásával” veszélyezteti a békés reformtörekvéseket. Az MTA 1842-i nagygyűlésén tartott nagy feltűnést keltő ünnepi beszédében elítélte az erőszakos magyarosítást. Kossuth gazdasági kezdeményezéseit: a Védegyelet, a Magyar Kereskedelmi Társaság alapítását is azért támadta, mert attól tartott, hogy ezek a Béccsel való összeütközés és a forradalom felé viszik az országot.

A Széchenyi életpályáját és gondolkodását ismertető előadások mellett Somai József, az RMKT elnöke Széchenyi eszméinek a Brassai Sámuel kolozsvári közgazdász munkásságában, írásaiban való előfordulását szemlélte, idézeteket olvasva fel Brassai Széchenyire utaló feljegyzéseiből.

INCZE FERENC

„Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás” című tanulmánykötet bemutatása

A múlt gondolata a jövő akarata?

K Ö N Y A - H A M A R S Á N D O R

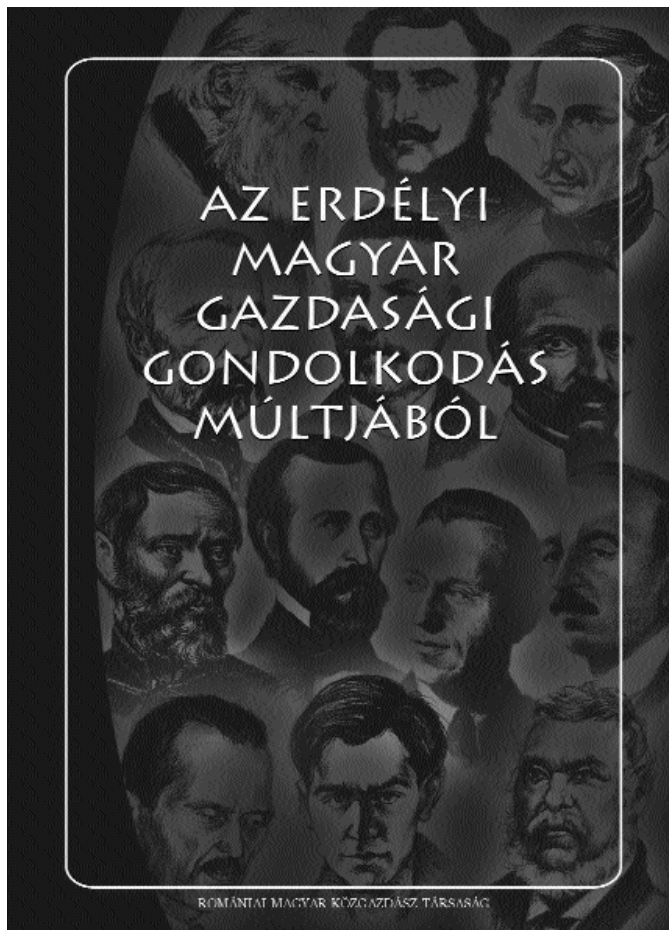
A hiánypótlás tényének megállapításán és az esztétikai élmény alkalmán túl – hiszen ezt jelenti a Romániai Magyar Közgazdász Társaság gondozásában megjelent „Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából” című kötet – igaz az a gondolat, hogy nekünk nemcsak a napi politikai taktikára kell alapozni, hanem történelmi, szellemi és erkölcsi stratégiánkat készítve, föl kell leltározni múltunkból mindazt, melynek úgyis megvannak és meglesznek mindennapi és politikai következményei. Hiszen jó gazdaságpolitikai érv szerint: a bumerángok mindig visszatérnek. Ahogyan igaz az a kronológiai tény is, miszerint a gazdaságpolitikai gondolkodók – és nemcsak elméleti szinten – azóta próbálják megfejtetni a gazdasági ciklusok titkát, amióta a Biblia szerint József megjósolta a fáraónak, hogy hét bő esztendőre mindig hét szűk év következik. Persze ez fordítva nem ugyanúgy igaz, legalábbis sohasem bizonyult annak. Legújabbban pedig a globalizáció döbbenetével meglepett XXI. századi ember is megpróbál olyan egységes világrépet teremteni, amelyben egyformán otthonra talál az időben korlátozott emberi lét és az időbeli korlátokat lerázó történelem, miközben a minden-

kori emberi érv a gazdasági piac és a kulturális gettó élettere között megújuló feszültségekben ugyanazt az otthont keresi. Mert a történelmi és társadalmi tanulás a sokféle érték alkotó elsajátítása, és ez nemcsak szerepválasztás és szerepvállalás, hanem szerepteremtés is. Pontosan azért, mert Erdély saját társadalmának nemcsak élettere volt, de sorsa, tudása és kultúrája is. Mozgástér tehát vagy kényszerpálya? Mindez csakis érték és érdek viszonyával vitatható ma is. Ahogyan a politikai hatalom mit sem ér kézzelfogható gazdasági háttér és tudás nélkül.

Jelen kötet pontosan annak a föltérképezése, mely politikai és gazdasági értelemben az önálló Erdély megszületése óta érvényes, későbbi impériumváltozások idején is. A választás reményével és tapasztalatával közelítve egyben összehasonlító és hivatkozási alap Európa gazdaságpolitikai történetében is. Hiszen a gazdaságpolitikai elmélet Adam Smith-i megteremtése óta az emberiséget próbára tevő három legfontosabb gazdasági esemény (az ipari forradalom, a nagy gazdasági válság, majd a számítógépes forradalom) következményei térségünkre éppúgy érvényesek, mint egyidejűleg a világ bármelyik pontján is. Információval fölvértezve,

s e tudományág örököséként, ennek a könyvnek, felleltározási szándéka nem az információk unalomig való ontása, de tömören és eredményesen olyan elmélkedésre serkent, mely a következő kérdéseket fogalmazza meg:

1. Igaz-e, hogy a valós világ és a közgazdaságtan közötti kapcsolat mindig is a politika volt?

2. Igaz-e, hogy a gazdaságpolitika történetét végigkísérik a közgazdászok és az államvezetés, kormányzat közötti összeütközések és nagy ritkán az együttműködés?

3. Ezért igaz-e hogy legtöbbször a közgazdászok voltak azok, akik leleplezték az európai monarchiák és a nagy kereskedőtestületek „vérfertőző” kapcsolatát? Ugyanis a vérfertőzés mindig közeli rokonságra utal. Stb.

De a kérdezőt mindig a válaszadás veszélye fenyegeti, s e könyvben a XVIII. századi erdélyi gazdasági gondolkodástól a XX. századi Erdély közgazdaságtudományi fejlődéséig megtalálható mindaz, amire büszkék is lehetünk, hiszen a választás tényét is tartalmazza.

Ám a közgazdaságtan olyan értelemben is a választás tudománya, hogy egy-egy elméletét ugyanolyan jól meg lehet világitani egy szellemes anekdotával, mint hosszú matematikai levezetésekkel. Gyakorlati értelemben ugyanis éppen arról van szó, hogy mi váltja ki esetenként nemcsak a szakemberek, de a társadalom bizalmát is egy-egy gazdasági elmélettel, ötlettel szemben. Vagy éppen mi nem? Mert a következmények is aszerint alakulnak és következnek. És azok nem mindig szórakoztatóak, de annál szemléletesebbek, akárcsak mindennapi életünk. És így igaz ez erdélyi értelemben is. Ezért jutott el például Wesselényi Miklós – igaz, hogy Széchenyi nyomdokain – Smith, Ricardo és Bentham közgazdasági tanáig, ezért hozta haza Erdélybe Bölöni Farkas Sándor amerikai tapasztalatait és ugyancsak ezért jutott a ricardoi közös nevezőre Brassai Sámuel is. A sort pedig folytathatnánk gróf Mikó Imrétől, Berde Áron, az első erdélyi közgazdász professzorral Szász Pálig, az EMGE vezéralakjáig, s tanulva az erdélyi magyar szövetkezetek fél évszázadából is.

A neves amerikai közgazdász, Todd G. Buchholz nemrég könyvet írt „Új ötletek halott közgazdászoktól” címen. Nem külön feladatot teljesített, és emlékeztetőt adott a kezünkbe, mint erdélyi visszatekintésben az immár bemutatott könyv szerzői és szerkesztői. Akiknek mindezért a legnagyobb köszönet és elismerő tisztelet.

Végezetül hadd emlegessük fel a gazdaságilag legbölcsebb mondást: „Ne tedd az összes tojást egy kosárba!” Ez nemcsak a mondabeli lúdanyó méltó bölcsessége, hanem olyan fura aforizma, mely erdélyi vonatkozásban is igaz, és befektetési tanács, mert minden kockázat nélkül kimondja: ezt a könyvet azért kell megvenni, mert minden magyar erdélyi értelmiségi könyvespolcán már ott van a helye. És nemcsak „egyetlen lúdtojás-ként”, melyből a múlt gondolata a jövő akarataként kelhet ki!

Rossz pénz, jó pénz – beszámoló a közgazdaságtani vetélkedőről

MIKLÓSI TIBOR

Szeptember–októberben rendezték meg a „rossz pénz, jó pénz” elnevezésű tantárgyversenyt, az erdélyi középiskolákban magyarul tanuló XII. osztályos diákok közgazdasági vetélkedőjét. A versenyt kezdeményezte és a versenytételeket összeállította Miklósi Tibor volt középiskolai tanár, a finanszírozás megpályázását és a szervezést a szamosújvári Téka

Alapítvány vállalta. A rendezvényt az Illyés Közalapítvány 75 ezer Forint értékben támogatta.

A szervezők a tantárgyversenynek három fő célkitűzését rögzítették:

1. A tantárgy gyakorlatorientáltságának fokozása. Tante remben elsősorban a közgazdaságtan elméleti alapjainak elsajátítására nyílik lehetőség, az elméleti ismeretek gyakor-

latbeli jelentőségét már nem minden esetben ismeri fel a diák. Márpedig a tantárgy épp azáltal kedvelte meg magát a tanulóval, hogy a környező világ összefüggéseire is magyarázatot nyújt. A közgazdaságtanóra ezáltal élménnyé válik, az iskolás ragaszkodása a gazdaságtan iránt pedig életre szóló lesz. A versenytételek összeállításánál ezt a kritériumot engedjük elsősorban érvényesülni.

2. A magyar nyelvű középiskolai gazdasági tanítás nehézségeinek és akadályainak a felmérése. Számos végzős tanuló magyarországi társánál szegényebb ismeretsomaggal hagyja el az iskolapadot és iratkozik be a felsőoktatási intézmények közgazdasági karaira. A hiányt legtöbb esetben a 4-5 egyetemi év alatt sem sikerül behozni. Így a fiatal pályakezdő lényeges lépéshátránnyal vág neki a szakmának is, mindazokkal szemben, akik egy gondosabb tanítatásnak lehettek részesei.

3. Megmérettetések hiányában a diák képtelen saját helyét felmérni a „kisközgazdák társadalmában”. Nincs alkalma megállapítani azt, hogy ő mint „diák-humántőke” megnyit is ér. A siker élményével ritkán találkozik, márpedig az elismerés a továbbtanulásban jelentősen motiválná őt. Mindezek negatív visszautói lehetnek a későbbi munkahelykeresésnek is. A „rossz pénz, jó pénz” vezérgondolatként vallja, hogy aki saját képességeit díjazva és elismerve látta, nagyobb átütőerővel és önbizalommal jelenik meg a munkaerőpiacon is.

A rendezvény kivitelezése szükségesnek tűnt, hiszen a tanfelügyelőségek által szervezett tantárgyolimpiák távolról sem teljesítik a fenti három célkitűzést.

A vetélkedő két fordulóban zajlott le. A selejtező szakasz során a részt vevő diákok a szeptember 19-én, postán szétküldött versenytételeket oldották meg, majd küldték vissza a szervező alapítványhoz. A selejtező írásbeli vizsgából

(tesztkérdések + igaz-hamis kérdések + gyakorlatok + rövidválaszos kérdések), valamint hat javaslat közül szabadon választható esszétéma kidolgozásából állt. A hat esszéjavaslat, zárójelben a választás gyakorisága: Önérdék és együttműködés (5%), Homo Economicus (5%), Pénz- és tőkepiac (25%), A menedzser (50%), Gazdaságtan: tantárgytól a gyakorlatig (5%) és Gazdasági jólét – vásárlóerő (10%). Az esszék kidolgozása előre megadott gondolatsor felhasználásával történt. A selejtező írásbeli vizsgája a helybeli szaktanár felügyelete alatt zajlott. Hat városból (Csíkszereda, Kolozsvár, Nagybánya, Segesvár, Sepsiszentgyörgy, Udvarhely) 20 tanuló küldött vissza megoldott tételt, és a legjobb 15 megoldás szerzője vehetett részt az október 27-én, Szamosújváron megrendezett második versenyszakaszban, a döntőn. Háromórás írásbeli és 1,5 órás csoportos beszélgetés volt a döntőbeli megmérettetés eszköze.

A verseny lefolyását versenybizottság ügyelte fel, tagjai: dr. Kerekes Jenő egyetemi tanár, dr. Birtalan Ákos parlamenti képviselő, egyetemi adjunktus, Sztakics Éva szakközépiskolai tanár. A verseny a világhálón is követhető volt, a *Transindex* közszolgálati portál szerkesztőivel való rendkívül hatékony és nyitott együttműködés jóvoltából. Résztvevők és érdeklődők a cím alatt értesülhettek a helyes megoldásokról, a továbbjutók névsoráról stb. Arcot és egyéniséget nyújtott a vetélkedőnek a Könczey Elemér grafikus megtervezte logó, a verseny a szuggesztív ábrának is köszönhetően könnyen a tanulók bizalmába férkőzött. Az első három helyezett 2,5 millió ROL értékű alaptól pénzdíjban részesült, a 15 döntős mindegyikét az RMKT könyvjutalommal díjazta.

Befejezőként zárjuk a beszámolót egy versenyző diák szavaival: „...ez a verseny többet ért, mint maga az érettségi”.

RMKT-vándorgyűlés 2001 – Sepsiszentgyörgy

„Vállalkozásfejlesztés – Környezetgazdálkodás” címmel szeptember 28–30-án Sepsiszentgyörgyön tartotta ez évben tizedik jubileumi közgazdász-vándorgyűlését a Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT). A rendezvényen közel százötven közgazdász, külföldi és belföldi vendég jelent meg. A plenáris üléssel kezdődő konferencián házigazda minőségében Baki Éva, a helyi RMKT szervezetének elnöke köszöntötte a jelenlévőket.

A sepsiszentgyörgyi színház termében a vándorgyűlés nyitóbeszédét Somai József, az RMKT országos elnöke tartotta. Ezt követően hat rangos szazember tartott előadást, amelyet mindegyikét hasznos, élénk vita kísért. A következő előadások

hangzottak el: „Védhető-e a környezet üzleti alapon” – dr. Kerekes Sándor, a Budapesti Közgazdasági és Közigazgatási Egyetem Környezetgazdálkodás tanszékének vezetője és a budapesti Környezettudományi Intézet igazgatója; „Agrárpolitika és vidékfejlesztés” – dr. Elek Sándor, a budapesti Környezettudományi Intézet igazgató-helyettese, egyetemi tanár; „A környezetgazdálkodás kérdése, figyelemmel Románia európai uniós csatlakozására” – dr. Dan Manoleli, a Bukaresti Közgazdasági Egyetem Környezetvédelmi Tanszékének egyetemi professzora; „A környezettudatos szemlélet szerepe a gazdálkodószervezetek irányításában, összefüggésben a munkahelyi egészség-

védelemmel és munkabiztonsággal figyelemmel az európai normatívákra” – dr. Baracska Ernő, a Dunaferr Rt. – Dunaújváros egészségvédelmi és munkabiztonsági igazgatója; „Tőkeszerzés Romániában: a magántőke szerepe a vállalatok finanszírozásában” – Marc Canizzo, Osprey Capital partner, „A Kovászna megyei vállalkozói réteg fejlődése és törekvései” – Rosner Herman, a Kovászna Megyei Kereskedelmi és Iparkamara elnöke.

A résztvevők szekcióüléseken folytatták munkálataikat, és vitázhattak az adott téma változatos kérdéseiről. A résztvevő közgazdászok három témakörben tartott szekcióülés között választhattak: a környezetgazdálkodás szekcióban a vitaindító előadást dr. Mócsi Ildikó, a kolozsvári BBTE fizika és kémia szakának előadójaként tartotta „A környezetvédelem gazdasági vetületei és romániai szabályozása” címmel; a vállalkozásfejlesztési szekció vitaindítójaként dr. Birtalan Ákos parlamenti képviselő a „Kis- és középvállalkozók helye

és szerepe Románia gazdaságában” című előadást mutatta be; a területfejlesztési szekciót pedig Zsombori Vilmos, a Hargita Megyei Tanács elnöke vezette be az „Eredmények és kihívások – a megye szerepe a térségfejlesztésben” dolgozat bemutatásával.

A vándorgyűlés témaválasztásával a Közgazdász Társaság két fontos célt követett, elsősorban a közgazdászok érdeklődését felkelteni és a környezetgazdálkodásban betöltött szerepük felelősségteljeségét hangsúlyozni, másodsorban a közvélemény figyelmét felkelteni korunk egyik legidősebb kérdésére, s a környezetvédelem fontosságára terelni.

Végül a rendezvényt az RMKT X. vándorgyűlésének jubileumi megemlékezése zárta. Ez alkalommal köszöntőbeszédet tartott dr. Kerekes Jenő, az RMKT tiszteletbeli elnöke, György Zsolt, a Kovászna Megyei Tanács alelnöke és Czibalmos Kozma Csaba, Sepsiszentgyörgy alpolgármestere.

KELEMEN JUDIT

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban – XI. rész (folyamatos ismertetés)

A *Hivatalos Közlöny*l. részének 517/2001 – 767/2001. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
3. munkabérszerződések, munkabérré befizetendő összegek;
4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás;
5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzkiegyenlítések, tőzsdepiaci normák;
6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
8. könyvviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
9. ingatlanok visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek;
10. külföldi utazás.

1.1. A 483, 484-es törvény (614/2001. sz. H. K.) hatályon kívül helyezi a 17/1997-es és a 46/2001-es sz. kormányrendeletet, amely szerint a külföldön végzett és hazatérő egyetemi diákok kedvezményben részesülhetnek.

1.2. Az 1922/2001-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (630/2001. sz. H. K.) tartalmazza a 2001-es év IV. negyedében használandó adózási rácsokat, valamint a nem adózandó összeget 1 300 000 lejben állapítja meg (nyugdíjak esetében pedig 2 900 000 lejre).

1.3. A 506/2001-es sz. törvény (648/2001-es sz. H. K.) jóváhagyja a 13/2001-es sz. sürgősségi kormányrendeletet, amely a fiskális ellenőrzések elleni panaszok orvoslásának módját írja le. A Pénzügyminisztérium e törvény alkalmazására 30 napon be-

lül módszertani normákat dolgoz ki és a *Hivatalos Közlöny* ezeket kötelező módon közli majd. A 2188/2001.11.06-i pénzügyminisztériumi rendelet (718/2001.11.12-i sz. H. K.) tartalmazza az adófizetők panaszainak orvoslására vonatkozó módszertani normákat.

1.4. Az 549/2001-es sz. törvény (676/2001-es sz. H. K.) jóváhagyja a 93/2000-es sz. kormányrendeletet, amely megváltoztatja a 82/1998-as sz. kormányrendeletet, következésképpen azok a román állampolgárok, akik nem rendelkeznek romániai lakhellyel, valamint azok a külföldi természetes személyek, akik Romániában kapnak fizetést, kötelesek adófizetőként bejelentkezni, hogy az adózási kódot megkapják.

1.5. A 1043/2001-es sz. kormányhatározat (682/2001-es sz. H. K.) megváltoztatja a 670/1999-es sz. és az 564/2000-es sz. kormányrendeletet, a késési kamatot 0,1%-ban állapította meg.

1.6. A 2103/2001-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (720/2001.11.12 sz. H. K.) kötelezi azokat az adófizetőket (csak jogi személyeket), akik 2000.12.31-én tartozásaikat 2001.09.30-ig még nem fizették ki, hogy az adóikat és különleges alapokat beleszámítva a késési kamatok is a megadott típusnyomtatvány alapján közöljék a területi pénzügyi igazgatóságokkal.

1.7. A 661/444/2.196/2001-es sz. minisztériumok közötti rendelet (746/2001-es sz. H. K.) tartalmazza azokat az informatikai szakokat és tevékenységi ágazatokat, amelyekért nem kell fizetni személyi jövedelemadót a (4079/268/1.480/2001-es sz. minisztérium közötti rendelet szerint 441/2001-es sz. H. K.). A kedvezmény csak a munkabér alapra vonatkozik, és csak akkor lehet

alkalmazni, ha legalább 10 000 USD volt azalkalmazottra eső termelés értéke az előző évben. Külön nyilvántartást kell vezetni erre a célra, amely külön szerepel a nyersmérlegben.

3.1. A 331/2001-es sz. egészségügyi biztosító rendelete (518/2001-es sz. H. K.) tartalmazza az egészségügyi alapba való befizetés végrehajtására vonatkozó módszertani normákat.

Minden hónap 25-éig az előző hónapra vonatkozóan a munkáltatók kötelesek leadni az új típusnyomtatvány szerint az egészségügyi biztosítási alapba való tartozásaikról szóló adatokat és a befizetést igazoló fénymásolatokat. Új nyomtatványmodell került forgalomba a munkaszerződéses alkalmazottak számára, és más modell a nem szerződéses biztosítottak részére.

3.2. A 926/2001-es sz. kormányrendelet (613/2001-es sz. H. K.) minden véradási alkalomra 200 000 lejre növeli a vér-donoroknak fizetendő pénzösszeget, valamint 500 000 lejre minden ötödik alkalom esetében.

3.3. Az 1010/2001-es sz. kormányhatározat (649/2001-es sz. H. K.) tartalmazza a havi munkanélküli-alap közlését szolgáló új típusnyomtatványt, amelyet a következő hónap 20-áig kell letenni az átutalt pénzösszeg utalványának fénymásolt példányával együtt.

3.4. Az 1037/2001-es sz. kormányhatározat (671/2001-es sz. H. K.) 2002.03.01-től 2003.03.01-ig 1 750 000 lejre változtatja a havi 170 óra ledolgozott munkaidőre számított bruttó minimumbért.

4.1. A 117/2001-es sz. sürgősségi kormányrendelet (613/2001-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 27/2001-es sz. kormányrendeletet a termékekre befizetendő luxusadó területén, továbbá új normákat vezet be a lopás, adócsalás megelőzésére.

4.2. Az 1950/2001-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (646/2001-es sz. H.K.) jóváhagyja a TVA-visszaigényléskor alkalmazandó módszertani normákat.

4.3. Az 1/2001-es sz. pénzügyminisztérium központi adózási osztálynak rendelete (652/2001-es sz. H. K.) előírja a 17/2000-es sz. sürgősségi kormányrendelet (TVA-alkalmazás) következő cikkelyeinek mikénti értelmezési módját: 2, 6-A.h)2, 17 B.a, 17 B.m és 20.

4.4. Az 547/2001-es sz. törvény (676/2001-es sz. H.K.) jóváhagyja a 17/2000-es sz. sürgősségi kormányrendeletet a TVA alkalmazására vonatkozóan, amely szerint AFA-t kell fizetni ha az év kezdetétől számított forgalom meghaladja a 125 millió lejt.

A TVA-visszafizetés havonta igényelhető.

4.5. Az 1114/2001-es sz. kormányrendelet (735/2001-es sz. H.K.) tartalmazza és jóváhagyja a román vámrendszer módszertani normáit, és hatályon kívül helyezi a 626/1997-es sz. (271/1997-es sz. H. K.) és a 91/2000-es sz. (59/2000-es sz. H. K.) kormányhatározatokat.

4.6. A 158/2001-es sz. kormányrendelet (767/2001-es sz. H. K.) tartalmazza a luxusadó alkalmazására vonatkozó normákat.

5.1. A 492/2001-es sz. törvény (623/2001. sz. H. K.) kibővíti a 109/1997-es sz. törvényt a gazdasági és szociális tanács szervezésére és működésére vonatkozóan.

5.2. A 2/2001-es sz. országos értékpiacon felügyelet által kiadott rendelet (608/2001. sz. H. K.) visszavonja a tőzsdepiacról és a RASDAQ-ról azokat a kereskedelmi egységeket, amelyek részvényeseinek száma 100 alatt van, és/vagy az alaptőkékük kevesebb 500 millió lejnél, ha maximum 90 nap alatt nem tesznek eleget az új elvárásoknak (a fenti kritériumok betartása).

5.3. A 976/2001-es sz. kormányrendelet (633/2001 H. K.) megváltoztatja a 13. cikkely első bekezdését, a 30/2001-es sürgősségi kormányrendelet alkalmazására vonatkozó módszertani normáit, amely szerint minden megművelt mezőgazdasági terület után egymillió lej pénzkielégítésre jogosultak a tulajdonosok vagy bérlők.

5.4. Az 523/2001-es sz. törvény (653/2001. sz. H. K.) hatályon kívül helyezi a 31/1997-es sz. sürgősségi kormányrendeletet a külföldi beruházókat érintő kedvezményeket illetően.

5.5. A 632/2001-es sz. törvény (749/2001-es sz. H. K.) szerint a román gyártmányú mezőgazdasági gépek vásárlására szánt kedvezményeket a (36/1999-es sz. kormányrendeletben) eltörlik.

6.1. A 71/2001.08.30-as sz. kormányrendelet (538/2001-es sz. H. K.) tartalmazza az adószakértői tevékenység jogi feltételeinek megszervezését és működését. E szakengedéllyel rendelkezők foglalkozhatnak még könyvvizsgálással, pénzügyi auditálással, valamint adószakképzéssel is.

6.2. A 72/2001-es sz. kormányrendelet (540/2001-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 119/1999-es sz. kormányrendeletet a belső auditálás és a pénzügyi előellenőrzés alkalmazását illetően.

6.3. A 75/2001-es sz. kormányrendelet (540/2001 H. K.) határozata szabályozza az adószakértői bizonyítvány megadására vonatkozó szervezési és működési normákat.

6.4. A 9/2001-es sz. pénzügyi auditáló szék határozata (574/2001-es sz. H.K.) tartalmazza a folytonos szakképzés módszertani normáit (20 óra szervezett képzés és 20 óra magánképzés).

6.5. A 486/2001-es sz. törvény (614/2001-es sz. H. K.) jóváhagyja a 225/2000-es sz. sürgősségi kormányrendeletet és kibővíti a 119/1999-es sz. kormányrendeletet a belső auditálás és a pénzügyi előellenőrzés terén.

6.6. Az 1988-as sz. pénzügyminisztériumi rendelet (662/2001-es sz. H. K.) előírja, hogy auditálni kell azokat a kereskedelmi társaságokat, amelyek évi forgalma meghaladja a 3 milliárd lejt.

7.1. A 1020/2001-es sz. kormányhatározat (659/2001-es sz. H. K.) ösztöndíjakban részesíti a falun született és az egyetem

elvégzése után falura hazatérő fiatalokat (jelenleg 1 500 000 lej), ha egyetemi szakosításuknak megfelelő tevékenységet folytatnak.

7.2. Az 1040/2001-es sz. kormányrendelet (682/2001-es sz. H.K.) megváltoztatja a gyerekekre szánt havi összeget (150.000 lej 2002 első félévében, és 180.000 lej a második félévében).

7.3. Az 1099/2001-es sz. kormányhatározat (719/2001-es sz. H. K.) tartalmazza a 416/2001-es sz. törvény alkalmazásának módszertani normáit (szociális segély, lakásfűtés támogatás, a katonai szolgálat időszakára járó pótlék a katonai feleségének, az újszülötteknek szánt segély – az első négy élve született gyerekért –, más segélyek – szociális felmérés alapján).

7.4. Az 1169/2001-es sz. kormányrendelet (759/2001-es sz. H.K.) szerint a nyugdíjakat 7%-kal növelik 2001.12.01-től, egy nyugdíjpont 1 885 856 lejt jelent majd, és nem tartalmazza a 7% egészségügyi alapot. Szintén dec. 1-től 6%-kal emelik a betegségi járulékot, gyerekekre való járulékot (a 91-ik nem dolgozott munkanaptól egészen a gyerek második életévéig).

8.1. Az 1790/2001-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (581/2001. sz. H. K.) jóváhagyja a 831/1997-es sz. kormányrendeletet és ennek az alkalmazási utasításában, a 2055/1998-as sz. pénzügyminisztériumi rendeletben előírt, az alegységek közötti anyag- és áruszállításra vonatkozó szállítólevelet.

8.2. Az 1880/2001-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (651/2001-es sz. H. K.) tartalmazza a mikrovállalatok könyvvitelében 2002.01.01-től alkalmazandó módszertani normákat.

8.2. Az 1982/5/2001 sz. pénzügyminisztériumi és a Román Nemzeti Bank közös rendelete (694/2001 sz. H. K.) jóváhagyja a nemzetközi és az európai gazdasági közösség (86/635/CEE) banki szférában alkalmazandó könyvviteli normáit.

9.1. A 63/2001-es sz. kormányrendelet (536/2001-es sz. H. K.) megfogalmazza az Építkezés-ellenőrzési Állami Bizottságnak a tevékenységének szabályzatát.

9.2. A 489/2001-es sz. törvény (545/2001-es sz. H. K.) meg-

hosszabbítja az 1945.03.06–1989.12.22. közötti időszakban elkobzott ingatlanok visszaigénylési határidejét.

9.3. A 88/2001-es sz. belügyminisztériumi rendelet (583/2001-es sz. H. K.) szabályozza az építmények, technológiai létesítmények tűzoltófelszerelésekkel való ellátását.

9.4. A 90/2001-es sz. belügyminisztériumi rendelet (584/2001-es sz. H. K.) tartalmazza a gazdasági társaságoknál a tűzoltásért felelős alkalmazottak kiképzéséről és teszteléséről szóló előírásokat.

9.5. A 108/2001-es sz. belügyminisztériumi rendelet (597-es sz. H.K.) jóváhagyja a villamosenergia-felhasználók számára a tűzveszély csökkentésére vonatkozó rendeleteket.

9.6. A 138/2001-es sz. belügyminisztériumi rendelet (606/2001-es sz. H. K.) jóváhagyja a D.G.P.S.I. által a tűzveszély elkerülésére előírt szabályokat.

9.7. A 85/2001-es sz. kormányrendelet (544/2001-es sz. H. K.) tartalmazza a lakástulajdonos-társaságok szervezésének és működésének szabályzatát.

9.8. Az 540/2001-es sz. törvény 652/2001-es sz. H. K.) jóváhagyja a 64/2001.05.03 sűrűsségi kormányrendeletben megfogalmazottakat (a törvényszéki végrehajtott privatizálása).

9.9. Az 545/2001-es sz. törvény (659/2001-es sz. H. K.) meghosszabbítja a mezőgazdasági és erdős földterületek visszaigénylését 2001.11.01-ig.

10.1. A 177/2001-es sz. belügyminisztériumi rendelet (759/2001-es sz. H. K.) alapján a volt szocialista államokba utazók a vámnál kötelesek minden külföldön eltöltött napra utasonként 50 eurót felmutatni, és 100 eurót, ha más államokba utaznak (de minimum 250, illetve 500 eurót). A törvény öt kivételt is tartalmaz, amikor ezeket az összegeket nem kell felmutatni.

10.2. A 8/2001-es sz., a biztosítások ellenőrzésére létesített testület rendelete (765/2001-es sz. H. K.) tartalmazza a kötelező autóbiztosítások terén alkalmazandó módszertani normákat.

PÁSZTOR CSABA

H í r e k

n **A IV. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia díjazottjai:**

I. díj: Orbán Márta és Gáti Attila: Privatizáció és vállalatértékelés

II. Tusa Tímea: Én újítok, te újítasz, ő újít. . .

III. Székely Imre: Románia középtávú gazdaságfejlesztési stratégiájának bemutatása és elemzése

Dicséretetek: Nonn István és Dimény Szabolcs: A multilevel marketing kihívásai; Kelemen Orsolya: Interkulturalitás és etika nemzetközi gazdasági kapcsolatokban

n December 7-én rendezték meg első alkalommal az Escorial vendéglőben a Kolozsvári Magyar Üzletemberek estjét. E példaértékű rendezvényt – mely újítani akar, ám ugyanakkor hagyományt is kíván teremteni – a Romániai Magyar Közgazdász Társaság Ifjúsági Frakciója (RIF) szervezte. A szervezők fáradozása nem maradt eredménytelenül, hiszen szép számban jelentek meg a helyi vezető vállalkozók. A kötetlen beszélgetés és a hangulatos helyszín hozzájárult ahhoz, hogy a különböző gazdasági területek képviselői egymással jobban megismerkedjenek.